

وضعیت سرمایه اجتماعی ایرانیان در سال ۱۳۹۳

مقدمه: سرمایه اجتماعی سازه یا مفهومی پیچیده و چند بعدی است و به پدیده‌ای دلالت دارد که منبع اصلی زایش آن، حوزه تعاملات اجتماعی است. سرمایه اجتماعی را می‌توان به‌عنوان منبعی در نظر گرفت که در نتیجه روابط اجتماعی در گذشته ایجاد شده و در زمان حال، کنش جمعی را تسهیل می‌کند.

روشن: پژوهش حاضر به دنبال توصیف وضعیت سرمایه اجتماعی با تکیه بر چهار مؤلفه اصلی تشکیل دهنده آن یعنی اعتماد اجتماعی، شبکه روابط اجتماعی، مشارکت اجتماعی و هنجارهای اجتماعی در کشور ایران در سال ۱۳۹۳ است.

این پژوهش از نوع مطالعات کمی - توصیفی است که از طریق پیمایش و با ابزار پرسشنامه و در قالب یک مطالعه مقطعی در آذر و دی‌ماه سال ۱۳۹۳ صورت پذیرفته است. جامعه آماری پژوهش شامل افراد ۱۵ سال و بالاتر ساکن در مناطق شهری و روستایی کشور ایران است. در این پژوهش، با روش نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک و خوشه‌ای، تعداد ۳۷ هزار و ۲۰۰ نفر به‌عنوان حجم نمونه از سراسر ایران انتخاب شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان دادند که مردم ایران به افراد و گروه‌های نزدیک‌تر، اعتماد بیشتری دارند، در فعالیتهای جمعی آنها بیشتر مشارکت می‌کنند و در صورت لزوم، حمایت اجتماعی بیشتری از ایشان بعمل می‌آورند.

بحث: از این مطالعه می‌توان چنین نتیجه گرفت که وضعیت سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی در ایران متفاوت است و مردم دارای سرمایه اجتماعی درون‌گروهی بیشتری هستند. با توجه به این امر، تقویت سرمایه اجتماعی به‌ویژه در بُعد روابط انجمنی، مشارکت اجتماعی، تقویت نهادهای مدنی و ایجاد انگیزه در کنشگران و فعالان مدنی که می‌تواند به افزایش سرمایه اجتماعی برون‌گروهی در جامعه منجر شود، توصیه می‌شود.

۱. احمدعلی نوربالا

روانپزشک؛ مرکز تحقیقات روانتنی بیمارستان امام خمینی؛ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی تهران؛ تهران؛ ایران

۲. میرطاهر موسوی

دکتر جامعه‌شناس، مرکز تحقیقات مدیریت رفاه اجتماعی؛ دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی؛ تهران؛ ایران. (نویسنده مسئول)
<trmousavi@gmail.com>

۳. ملیحه شبانی

دکتر جامعه‌شناس، گروه برنامه‌ریزی اجتماعی؛ دانشکده علوم اجتماعی؛ دانشگاه تهران؛ تهران؛ ایران

۴. سقراط فقیه‌زاده

دکتر آمار زیستی؛ دانشکده پزشکی؛ دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی زنجان؛ زنجان؛ ایران

۵. حنان زارع

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی توسعه اجتماعی؛ گروه مطالعات توسعه اجتماعی؛ دانشکده علوم اجتماعی؛ دانشگاه تهران؛ تهران؛ ایران

۶. حمیدرضا هندی

دانشجوی دکتری تخصصی سلامت و رفاه اجتماعی؛ دپارتمان مدیریت رفاه اجتماعی؛ دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی؛ تهران؛ ایران

واژه‌های کلیدی:

سرمایه اجتماعی؛ اعتماد اجتماعی؛ مشارکت اجتماعی؛ شبکه روابط اجتماعی؛ حمایت اجتماعی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۵/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۲/۲۵

The Status of Social Capital of the Iranian people in 2014

- ▶ 1- **Ahmad Ali Noorbala**
Psychosomatic Medicine Research Center, Imam Khomeini Hospital, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran,
- ▶ 2- **Mir Taher Mousavi**
Ph.D in Sociology, Social Welfare Management Research Center, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran (Corresponding author),
(trmousavi@gmail.com>
- ▶ 3- **Maliheh Shiani**
Ph.D in Sociology, Department of Social Planning, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran
- ▶ 4- **Soghrat Faghihzadeh**
Ph. D in Sociology, Department of Sociology, Azadshahr Branch, Islamic Azad University, Golestan, Iran,
- ▶ 5- **Hannan Zare**
Ph.D student in Sociology of Social Development, Department of Social Development Studies, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran
- ▶ 6- **Hamidreza Hendi**
Ph.D Candidate in Health and Social Welfare, Department of Social Welfare Management, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran,

Keywords:

Social capital; Social trust; Social participation; Social relations network; Social support

Received: 2020/08/01

Accepted: 2021/05/15

Introduction: Social capital is a complex and multi-dimensional construct and concept, and it implies a phenomenon that the main source of its creation is the sphere of social interaction. Social capital can be considered as the sources that has been created as a result of social relationships in the past, and at the present time, it facilitates collective action. In this study, we seek to describe the status of social capital, based on the four main constituent components: social trust, social relations network, social participation, and social norms in Iran, in 2014-2015 (1393).

Method: This research is a quantitative-descriptive study that was conducted through survey questionnaires in a cross-sectional study in December 2014 and January 2015 (Azar and Dey 1393). The population of the study includes people aged 15 years and older living in the urban and rural areas of Iran. In this research, by systematic random sampling and cluster sampling, 37,200 people were selected as sample from all over the country.

Findings: The findings showed that the Iranians are more likely to trust the individuals and groups closest to themselves; they participate more in the collective activities within these groups; and if needed, they provide more social support to these people.

Discussion: It can be concluded in this that the status of bonding social capital (within a group) and bridging social capital (between groups) in Iran is different, and people have more bonding social capital than bridging social capital. According to this result, strengthening social capital, especially in the dimension of association relations, social participation, strengthening civic institutions, and motivating civic activists, which can increase the bridging social capital in society, is recommended.

Extended abstract

Introduction: In 1393, a research project entitled “National Survey of Mental Health and Social Capital of Iran in 1393” was conducted in 31 provinces of Iran. In this research project the participants were randomly selected and surveyed in each province, in the center of the province and in the three cities and villages of that province. The two concepts of mental health and social capital were measured and studied. This project is a national research and in continuation of the national research entitled “Study of mental health status in people 15 years and older in the Islamic Republic of Iran in 1378”. Therefore, the current study can be considered as the continuation of the research project of 1378, but the difference between the two research projects is that in the research of 1393, in addition to the components related to the concept of mental health, the components related to the concept of social capital have also been measured. In this article, what we are trying to describe is the state of social capital in Iranian society.

Social capital is a complex and multidimensional structure or concept and refers to a phenomenon whose main source of creation is society i.e., the field of social interactions. In any society, the social sub-system in relation to other sub-systems is the main source of social relations and interactions with feelings and emotions that generate mutual obligations to establish ties and communication between actors and build trust, solidarity, cohesion, and synergy, which is necessary to facilitate social action. Social capital in general has two main dimensions: objective (structural) and subjective (cognitive). The objective or structural dimension of social capital includes social interactions and connections, such as individual, intergroup, and social relations; however, the subjective dimension represents mental interactions and connections, such as social trust.

In this article, we describe social capital as a “network of relationships based on interpersonal and intergroup social trust and the interaction of individuals with groups, organizations and social institutions that are accompanied by social solidarity social cohesion and the use of individuals and groups from social support and Energy is needed to facilitate actions to achieve individual and collective goals”. In this study, we try to examine the structure of social capital according to the four components of social participation, social network, social trust and

social norms in the country. Therefore, these four components form the theoretical framework of this research.

Method: The present research is a quantitative-descriptive study. This means that this study does not seek to test hypotheses, but only describes the data obtained from a national survey that has been done through survey questionnaires. This research has been conducted in the form of a cross-sectional study in Azar and Dey 1393 (December 2014 and January 2015). The statistical population of the study includes people aged 15 years and older living in urban and rural areas of Iran. Considering that the statistical population in this study comprises the people living in urban and rural areas of Iran, the sampling framework includes a list consisting of all areas, and building blocks of each area in urban and rural areas are selected accordingly. In this list, in addition to the address of the areas and blocks, there is also the number of households living in each block. For this purpose, subsidiary information and detailed maps of the Statistics Center of Iran were used. Also, the unit of this research is each member of the households living in the 31 provinces of the country who were over 15 years old at the time of conducting the project. The research sample in this study was 37,200 people, and the sample was selected by systematic and cluster random sampling. The sampling was conducted in such a way that in each of the 31 provinces of the country, two cities were selected in addition to the center of province and individuals from those cities were randomly selected. It should be noted that data collection began in Azar 1393 (December 2014) and lasted until the end of Dey of the same year (January 2015). The data collection method was such that the questioning team went to the door according to the cluster head (10-digit postal code). Each questioning team consisted of 2 people (a woman and a man) who interviewed 12 adults (People 15 years and older) in each cluster according to the study completion guide. The method of selecting these 12 people is based on six age groups (15 to 25 years, 26 to 35 years, 36 to 45 years, 46 to 55 years, 56 to 65 years, and 66 years and above) so that in each age group, one male and one female were studied.

Findings: Regarding the status of social participation, the findings show that in 1393, the Iranians mostly participated in the collective activities of family members (average 3.4), then kinsfolk members (average 3.1), after these two groups,

in activities of groups of friends (average 2.5), nearby neighbors (average 2.3), neighborhood people, and people of the same ethnicity and religion (average 2.0), colleagues, and fellow citizens (average 1.9) and finally compatriots (average 1.8). Findings related to the social relations network indicate that in 1393, Iranians primarily communicate more than any other group with colleagues (average 3.8), neighbors (average 3.4), and friends (average 3.2). Then, they Communicate with family members (average 2.8) and family members (average 1.8).

Also, regarding the situation of social support, the findings indicate that Iranians, more than any other group, have helped to solve the acute problems of their family members (average 4.3) and after them to solve the problems of kinsfolk members (average 3.7). While helping to solve the acute problems of friends (average 3.3), close neighbors (average 3.1) and local members (average 2.9) are in the next ranks. It should be noted that the participation of the Iranian people in solving the acute problems of colleagues, people of the same ethnicity and religion, fellow citizens and Iranians (countrymen) has the same average of 2.8.

As regards the status of social trust as the most important component of social capital, the research findings show that Iranians trust their family members more than any other groups (average 4.6) and after this group, in the second degree, they trust kinship groups (average 3.6) and friends (average 3.1). In terms of trust, the Iranian people in the group of nearby neighbors (average 2.8) are in the next rank. But the level of trust of the Iranian people in other groups is lower than the average (2.5) so that the level of public trust that they hold towards colleagues, residents, and people of both ethnicity and religion is 2.4; and the level of trust towards the citizens and other people of Iran is 2.3. But the level of trust of the Iranian people in other groups is lower than the average (i.e 2.5) so that the level of people's trust in colleagues, neighborhood residents and people of the same ethnicity and religion is 2.4; and the level of trust in the fellow citizens and other people of Iran is 2.3.

In addition to the situation of feelings of belonging and friendship, the data show that in 1393, the people of Iranian society, in the first degree, felt a sense of belonging and friendship towards family members (average 4.5) and kinsfolk members (average 3.8), and after these two groups, they had the highest sense of belonging to friends (mean 3.3) and the people living nearby (mean 2.9). Also, the feeling of

belonging of Iranians to the groups of residents of the neighborhood (average 2.6) and other groups of colleagues, people of the same ethnicity and religion, fellow citizens and the people of Iran (average 2.5) is in the next rank.

Findings on the status of social norms and values show that among social values, the highest level of adherence of individuals pertains to the value of respect to elders (average 2.9) and then the value of respect to others (average 2.8). Besides, values of adherence to the law, and fiduciary duty with an average of 2.6, and values of forgiveness and sacrifice; courage in telling the truth; and the observance of the rights of others with an average of 2.5 are in the next ranks in terms of people's commitment. Also, people's adherence to the values of truthfulness and observance of justice and fairness, as well as honesty and avoidance of fraud are below average and are in the next ranks.

Meanwhile, in 1393, research findings show that the people of Iranian society have better assessed the political situation (average 3.1) of the country than other conditions. Also, after the political situation, Iranians' assessment of social and cultural conditions with an average of 3.0 is in second place in terms of performance, while the environmental situation with an average of 2.7 is in next place. It should be noted that people's assessment of the economic situation compared to other situations with an average value lower than the mean (2.3) was the weakest.

Discussion: According to the findings of this study, women's social capital is more concentrated in participatory activities that are informal, and they have more voluntary participation in health, education, and social services; however, men participate in activities that are more general (for example, sports clubs, political parties and trade unions). This result has been confirmed in the present study. In connection with informal networks of relationships, members of a family usually consider the problems in the family as their problem and try to solve it by relying on family members. The collective activity of individuals is done first with family members, then with relatives. Also, people communicate in the first place with family and then close relatives. The collective activity of people with friends, local members, close neighbors, colleagues, and fellow citizens is very weak. In the field of participation and association relations, the results show that despite having a sense of responsibility for the fate of their family, individuals have limited

cooperation with the civil society organizations, associations and other relevant institutions. In general, the more we distance from the circle of interaction with family and close relatives, the more limited the amount of participation in activities is likely to be, which indicates the dominance of bonding social capital in the study community. It seems that the new urban lifestyle has made people have more limited opportunities to be together and feel less belonging with others than in the past; therefore, the farther we go from the family circle, the less the feeling of friendship and belonging appear to be. This distance manifests itself in a larger space of society in a different way, so that the principles of values such as fidelity, honesty, forgiveness, fairness, and justice, etc. are observed by citizens in moderation. However, in Iranian society, people still feel responsibility towards others. In general, according to the results of research on the amount of social capital in society, it can be said that the amount of social capital within the group (bonding social capital) of people is more than extragroup social capital (bridging social capital). This result provides policy makers and planners with policy points so as to promote social capital and its consequences, including improving mental and social health.

Ethical considerations

Contribution of authors

All authors have been actively involved in writing all sections of this article.

Funds

This article is part of the results of a research project entitled “National Survey of Measuring Mental Health and Social Capital of Iran in 2014” which was conducted with the financial support of the Ministry of Health and Medical Education of Iran.

Conflict of interest

According to the authors, there is no conflict of interest in this article.

Principles of research ethics

Researchers in this study followed all the principles of research ethics in all stages.

مقدمه

در سال ۱۳۹۳، طرحی تحت عنوان «پیمایش ملی سلامت روان و سرمایه اجتماعی ایران در سال ۱۳۹۳» در ۳۱ استان کشور صورت گرفت. در قالب این طرح که در هر استان، در مرکز استان و سه شهر و روستای آن استان به صورت تصادفی انتخاب و پیمایش انجام گرفت، دو مفهوم سلامت روان و سرمایه اجتماعی سنجیده شدند. این طرح یک پژوهش است و در راستای پژوهش ملی «بررسی وضعیت سلامت روان در افراد ۱۵ سال و بالاتر در جمهوری اسلامی ایران در سال ۱۳۷۸» صورت گرفته است. بنابراین مطالعه پیش روی را می توان در ادامه طرح مذکور دانست، با این تفاوت که در پژوهش سال ۱۳۹۳، به جز مؤلفه‌های مربوط به مفهوم سلامت روان، مؤلفه‌های مرتبط با مفهوم سرمایه اجتماعی نیز مورد سنجش قرار گرفته است. آنچه در ادامه بیان می شود، بررسی وضعیت سرمایه اجتماعی در جامعه ایران است.

کشور ایران، یکی از کشورهای جنوب غربی آسیا است که در منطقه خاورمیانه با وسعت ۱.۶۴۸.۱۹۵ کیلومترمربع، قرار دارد. ایران از شمال به کشورهای ترکمنستان، ارمنستان، آذربایجان و دریای خزر، از شرق به کشورهای افغانستان و پاکستان، از غرب به کشورهای ترکیه و عراق و از سمت جنوب به خلیج فارس و دریای عمان محدود شده است. کشور ایران یکی از کشورهای متمدن جهان است که قدمت آن به دوران دیرینه سنگی بازمی گردد و میراث فرهنگی غنی آن، گواه بر این ادعاست.

از نظر شاخص توسعه انسانی^۱، کشور ایران با ۰/۷۹۸ رتبه شصتم را در میان کشورهای جهان در سال ۱۳۹۶ به خود اختصاص داده است. (آزمایشگاه داده‌های جهانی^۲، ۲۰۱۷). بر طبق سرشماری نفوس و مسکن سال ۱۳۹۵، کشور ایران دارای ۷۹.۹۲۶.۲۷۰ نفر جمعیت

1. Human Development Index (HDI)
2. Global Data Lab

است که از این تعداد ۴۰.۴۹۸.۴۴۲ نفر (۵۰/۶۷ درصد) مرد و ۳۹.۴۲۷.۸۲۸ نفر (۴۹/۳۳ درصد) زن است. همچنین ۵۹.۱۴۶.۸۴۷ نفر (۷۴/۰۰ درصد) در مناطق شهری ساکن هستند و ۲۰.۷۳۰.۶۲۵ نفر (۲۵/۹۳ درصد) در مناطق روستایی سکونت دارند. ضمن آنکه ۰/۰۶ درصد از جمعیت ایران، جمعیت غیر ساکن هستند که بیشتر عشایر هستند. لازم به ذکر است که از مجموع جمعیت ایران، ۷۸.۱۶۶.۸۲۲ نفر (۹۷/۷۹ درصد) دارای تابعیت ایرانی و مابقی از اتباع غیر ایرانی و بیشتر از شهروندان افغان (۱/۹۸ درصد) هستند. از کل جمعیت ایران، ۷۱.۵۰۶.۳۹۲ نفر شش ساله و بالاتر هستند که از این تعداد، ۸۷/۶۳ درصد باسواد هستند. ضمن آنکه ۲۱/۷۲ درصد افراد باسواد، دارای تحصیلات عالی هستند. همچنین نرخ بیکاری در ایران در بهار ۱۳۹۸، ۱۰/۸ درصد و نرخ مشارکت اقتصادی ۴۰/۶ درصد است. بعد خانوار در کل کشور ۳/۳ و نسبت جنسی آن ۱۰۳ است.

ایران کشوری با چندگانگی فرهنگی به شمار می آید که از گروههای قومی، نژادی و زبانی مختلفی تشکیل شده است. دین و مذهب رسمی در ایران، اسلام و تشیع است و اگرچه زبان رسمی فارسی است اما سایر زبانها نظیر ترکی آذربایجانی، کردی، لری، بلوچی، مازندرانی، گیلکی، تالشی، عربی نیز در ایران و بین اقوام مختلف رایج است.

با چنین تنوع قومی و فرهنگی در کشور ایران، بررسی سرمایه اجتماعی به صورت مقطعی و روندی اهمیت فراوانی دارد تا از طریق آن بتوانیم تصویری جامع از آن را در جامعه به دست آوریم. اهمیت سنجش سرمایه اجتماعی از آن رو بیشتر می شود که می دانیم بسیاری از واقعتهای اجتماعی هر جامعه از قبیل اعتماد، همبستگی، انسجام، نظم، توسعه، مشکلات و آسیبهای اجتماعی با این مفهوم درهم تنیده شده است و کم و کیف سرمایه اجتماعی اعضاء هر جامعه بر روی بسیاری از مسائل تأثیرگذار است. بر این مبنا توجه و اهتمام به سنجش سرمایه اجتماعی می تواند به مسئولان محلی و ملی کمک کند تا بتوانند امور جامعه و مسائل ملی - محلی را مورد بازاندیشی قرار دهند و برای جلوگیری از فرسایش این سرمایه مهم اقدام کند.

از این رو این پژوهش به دنبال سنجش سرمایه اجتماعی در مقیاس ملی در ایران است و انجام آن از این حیث ضرورت دارد که می‌دانیم نحوه شکل‌گیری این سرمایه در جوامع و مناطق مختلف به صورت تصادفی توزیع نمی‌شود، بلکه متغیرها و مؤلفه‌های مختلفی کم‌وکیف آن را تعیین می‌کنند. از آنجاکه در گستره ملی جامعه ایران از یک سو با گستردگی جغرافیایی روبه‌رو هستیم و از دیگر سو تنوع جمعیتی، تعدد قومیتها و خرده فرهنگها را داریم، لذا سنجش این مفهوم در سطح ملی دستاوردهای قابل توجهی را به همراه خواهد داشت.

مبانی نظری

مفهوم سرمایه اجتماعی^۱ محل بحث و جدل بسیاری در علوم اجتماعی و خصوصاً جامعه‌شناسی بوده است که به شکل‌گیری ادبیات بسیار گسترده‌ای در این خصوص منجر شده است. این ادبیات حجیم، از یک سو نشان‌دهنده اقبال روزافزون پژوهشگران از مفهوم سرمایه اجتماعی است، اما از سوی دیگر بیانگر این واقعیت است که پژوهشگران علوم اجتماعی از معنا و محتوای این مفهوم برداشت یکسان و همانندی ندارند.

سرمایه اجتماعی به‌عنوان سازه یا مفهومی پیچیده و چندبعدی است و به پدیده‌ای دلالت دارد که منبع اصلی زایش آن، اجتماع یعنی حوزه تعاملات اجتماعی است. در هر جامعه‌ای، خرده نظام اجتماع در ارتباط متقابل با خرده‌نظامهای دیگر، اصلی‌ترین منبع قلمرو روابط و تعاملات اجتماعی توأمان با احساسات و عواطفی است که مولد تعهدات متقابل برای برقراری پیوندها و وصلت کنشگران با یکدیگر و ایجاد اعتماد، همبستگی، انسجام و محیط گرم و هم‌افزایی لازم برای تسهیل کنش اجتماعی است. سرمایه اجتماعی به‌صورت کلی دارای دو بُعد اصلی عینی (ساختاری) و ذهنی (شناختی) است. بعد عینی یا ساختاری سرمایه

1. Social Capital

اجتماعی دربرگیرنده تعاملات و پیوندهای بین اعیانی نظیر روابط فردی، بین گروهی و اجتماعی است؛ اما بعد ذهنی نمایانگر تعاملات و پیوندهای بین اذهانی نظیر اعتماد اجتماعی است (عبداللهی، ۲۰۰۸).

سرمایه اجتماعی، زاده کنش و واکنش افراد و محصول آشنا بودن و آشنا شدن انسانها و کنش و واکنش انسانها با یکدیگر است و بر چشم‌داشت‌هایی استوار است که از آشنایی نشئت می‌گیرند. از آنجایی که کنش و واکنش‌های افراد درون قالب‌های جمعی رخ می‌دهد، لذا مواردی چون خانواده، گروه، سازمان، نهاد و در کلی‌ترین صورت ممکن، ساختار اجتماعی چنین قالب‌هایی حاوی سرمایه اجتماعی می‌شوند. این کنش‌های متقابل اجتماعی که در درون روابط اجتماعی متبلور می‌شوند، تنها در قالب روابط دو انسان با هم (که ساده‌ترین نوع کنش متقابل است) خلاصه نمی‌شود و در آن حیطه باقی نمی‌ماند، بلکه در چشم به هم زدن تکثیر می‌شود و مجموعه‌ای درهم‌تنیده و متکثر از کنش و واکنش‌ها یا روابط متقابل را به وجود می‌آورد و از این روی زمینه‌ساز شکل‌گیری شبکه اجتماعی می‌شود (پیران و همکاران، ۲۰۰۷).

در یک تعریف دیگر سرمایه اجتماعی را می‌توان به‌عنوان منابعی در نظر گرفت که میراثی از روابط اجتماعی گذشته‌اند که در زمان فعلی، کنش جمعی را تسهیل می‌کنند. این منابع که حاصل سازوکار اجتماعی شدن می‌باشند، دربرگیرنده اعتماد، هنجارهای مشارکتی و شبکه‌هایی از پیوندهای اجتماعی‌اند که موجب گردآمدن افراد به‌طور انسجام‌یافته و اثبات در داخل گروه به‌منظور تأمین هدفی مشترک می‌شوند (زاهدی مازندرانی، ۲۰۰۳).

در آثار و اندیشه‌های بسیاری از صاحب‌نظران به مفهوم سرمایه اجتماعی توجه شده است که از آن جمله می‌توان به جان دیویی^۱ و تورستن وبلن^۲ اشاره کرد، هرچند در حیطه جامعه‌شناسی این مضامین با تأکید بر برخی عناصر تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی، بیش از

1. John Dewey

2. Thorstein Veblen

همه از آثار کارل مارکس^۱، امیل دورکیم^۲، جورج زیمل^۳ و ماکس وبر^۴ تأثیر پذیرفته است. اما در دوره معاصر اولین توضیح و تفسیر منسجم از مفهوم سرمایه اجتماعی توسط پیر بوردیو^۵ در سال ۱۹۷۲ ارائه شد. بوردیو سرمایه اجتماعی را منابع بالقوه یا بالفعلی می‌داند که مالکیت یک شبکه بادوام از روابط کم‌و‌بیش نهادینه‌شده از آشنایی و شناخت متقابل و دوجانبه، پیوند یافته است. به دیگر سخن یعنی عضویت یک فرد در گروه، وی را از پشتیبانی و حمایت سرمایه جمعی سایر اعضا برخوردار می‌سازد (بوردیو، ۱۹۸۶). به اعتقاد وی، سرمایه اجتماعی است که به یک فرد اجازه می‌دهد تا قادر باشد سرنوشت خویش و دیگران را تحت نظارت قرار بدهد (ریتزر^۶، ۱۹۹۵). بوردیو علاوه بر تمایز سرمایه اجتماعی از سایر سرمایه‌ها به پیوندهای اجتماعی و عضویت کنشگران در گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی تأکید می‌کند. این گروه‌ها هرکدام از اعضای خویش را از حمایت و پشتیبانی سرمایه اجتماعی برخوردار می‌کنند و به ایشان اعتبار می‌بخشند. این بدین معناست که حجم سرمایه اجتماعی مورد تملک یک فرد به اندازه شبکه پیوندهای اجتماعی وابسته است که وی می‌تواند به طریقی مؤثر بسیج کند و همچنین به حجم سایر سرمایه‌های اقتصادی، فرهنگی و نمادینی بستگی دارد که در تصرف کسانی است که وی با ایشان ارتباط دارد (تاجبخش، ۲۰۰۵). چنین شبکه‌ای از پیوندها محصول راهبردهای سرمایه‌گذاری فردی یا جمعی، آگاهانه یا ناآگاهانه، به قصد نهاد یا بازتولید روابط اجتماعی است که در کوتاه یا بلندمدت، به‌طور مستقیم قابلیت استفاده دارند.

در دهه ۱۹۸۰، جیمز کلمن^۷ فصل مهمی از کتاب بنیادهای نظریه اجتماعی خویش را به مفهوم سرمایه اجتماعی اختصاص داد. کلمن بر خصیصه ناملموس بودن سرمایه اجتماعی نسبت به سایر اشکال سرمایه تأکید کرد و بر این اعتقاد بود که برخلاف سرمایه اقتصادی که

1. Karl Marx

2. Émile Durkheim

3. Georg Simmel

4. Max Weber

5. Pierre Bourdieu

6. George Ritzer

7. James Samuel Coleman

در حسابهای بانکی و سرمایه انسانی که در ذهن افراد جای دارد، سرمایه اجتماعی در ساختار روابط میان افراد در درون اجتماع پنهان است (شیانی و همکاران، ۲۰۰۹). از دیدگاه کلمن، سرمایه اجتماعی، به طور کلی پایه و اساس نظم اجتماعی را بنیان می‌نهد و به تشریح چگونگی امکان همکاری بین افراد می‌پردازد. کلمن در کتاب بنیادهای نظریه اجتماعی (۱۹۹۴) و همچنین پیش از آن در مقاله نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی (۱۹۸۸)، به بررسی تعریف خویش از سرمایه اجتماعی پرداخته و سعی کرده است تا این مفهوم را موازی با سایر مفاهیم سرمایه‌ای (مالی، فیزیکی، انسانی و...) در نظریه اجتماعی وارد نماید. او معتقد است سرمایه اجتماعی قادر است تا در روابط میان شخصی بروز کند و به توسعه سرمایه انسانی کمک کند (کلمن، ۱۹۹۴؛ و کلمن، ۱۹۸۸). کلمن به جای اینکه سرمایه اجتماعی را برحسب ماهیت و محتوایش تعریف کند، بیشتر به کارکرد آن توجه دارد. وی معتقد است که سرمایه اجتماعی باید بر اساس نوع کارکردی که دارد و بر مبنای کاربرد آن تعریف شود. سرمایه اجتماعی موجودیت واحدی نیست، بلکه مجموعه‌ای از موجودیتهای گوناگون است که این موجودیتهای ۲ مشخصه مشترک دارند؛ اول اینکه در تمامی‌شان جنبه‌ای از ساختار اجتماعی وجود دارد؛ و دوم آنکه همه آنها اعمال خاص کنشگران داخل ساختار را تسهیل می‌کنند. او معتقد است که این نوع سرمایه به طور ذاتی در ساختار روابط بین کنشگران وجود دارد (کلمن، ۱۹۸۸). در حقیقت آراء و نظرات کلمن، بسط و گسترش مفهوم انسجام اجتماعی و دیدگاه روابط اجتماعی دورکیم است. به عقیده وی هرچقدر افراد به یکدیگر بیشتر کمک و یاری برسانند، مقدار سرمایه اجتماعی که ایجاد می‌شود بیشتر خواهد بود و طبیعتاً زمانی که افراد به یکدیگر کمتر نیاز داشته باشند، سرمایه اجتماعی کمتری ایجاد خواهد گردید (کلمن، ۱۹۹۴).

آنتونی گیدنز، علاوه بر ابعاد جامعه‌شناختی، برخی از ویژگیهای روان‌شناختی اعتماد و

1. Anthony Giddens

همچنین تفاوت میان ساخت اعتماد در جوامع سنتی و جوامع مدرن را نیز برمی‌شمارد. او معتقد است که نظامهای خویشاوندی، اجتماعات محلی و سنت مهم‌ترین بسترها و زمینه‌های عمده اعتمادسازی در نظام سنتی است؛ اما در مقابل در یک نظام مدرن زمینه‌ها و بسترهای اعتمادسازی سنتی، جای خود را به نظامهای انتزاعی می‌دهند. اعتماد انتزاعی، شامل آگاهی از خاطره فرد مورد اعتماد است و از آنجایی که کنشگر قادر است تا به آسانی در مورد ارزش اعتماد به هر فردی، قضاوت کند، لذا بر مبنای اطلاعات مربوط به تاریخچه آن فرد، انگیزه‌ها و شایستگیهای او نیز می‌تواند در ارتباط با اعتماد نسبت به نظامهای انتزاعی نظیر نهادها دارای باورهایی باشد. این فرآیند در نهایت می‌تواند به سطح اعتماد نهادی نائل شود، یعنی همان مفهومی که گیدنز آن را ایده اعتماد به نظامهای تخصصی نام می‌نهد. اعتماد به نظامهای تخصصی از نظر گیدنز، اساس شکل‌گیری و تسهیل کنشهای اجتماعی است که در جوامع سنتی و مدرن به گونه‌های متفاوتی نمایان می‌شود (شیانی و همکاران، ۲۰۰۹).

اما رابرت پاتنام^۱ معتقد است که منظور از سرمایه اجتماعی، وجوه گوناگون سازمان اجتماعی، نظیر اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها است که قادرند با تسهیل اقدامات هماهنگ، کارایی و اثربخشی جامعه را بهبود بخشند (پاتنام، ۱۹۹۵)، لذا او از این مفهوم تحت عنوان سازمانی اجتماعی یاد می‌کند که متشکل از شبکه روابط و کنشهای آگاهانه و اعتماد اجتماعی است که با تسهیل و همسوسازی کنشها در ارتقای کارایی سازمان و توسعه اقتصادی مؤثر واقع می‌شود. او همچنین بر این اعتقاد است که سرمایه اجتماعی برخلاف سایر انواع سرمایه یک نوع کالای عمومی است که بر همین اساس در مالکیت خصوصی بهره‌برداران نیست. پاتنام سرمایه اجتماعی را با ۳ مؤلفه اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها مفهوم‌سازی می‌کند و معتقد است که اعتماد اجتماعی، هنجارهای متقابل و شبکه‌های مشارکت مدنی و همکاریهای موفقیت‌آمیز به صورت متقابل یکدیگر را تقویت می‌کنند. در حقیقت وجود نهادهای همکاری

1. Robert D. Putnam

کارآمد، منوط به وجود مهارتها و اعتماد بین شخصی است، اما آن مهارتها و این اعتماد نیز به نوبه خود به وسیله همکاری سازمان یافته تلقین و تقویت می گردند. به باور او منابع سرمایه اجتماعی یعنی اعتماد، هنجارها و شبکه‌ها معمولاً خود تقویت کننده و خودافزاینده‌اند. در حقیقت بازتولید فضایل در یک جامعه، منجر به تعادل اجتماعی همراه با سطح بالایی از همکاری، اعتماد، مشارکت مدنی و رفاه اجتماعی می شود، یعنی زمانی که این ویژگیها در یک اجتماع اتفاق بیفتد، جامعه مدنی متولد گشته است و فقدان این خصایل در جوامع غیر مدنی نیز خصلت خود تقویت کنندگی از نوع معکوس دارد؛ یعنی عهدشکنی، نیرنگ و فریب، بی اعتمادی، بی نظمی، انزوا، بهره‌کشی و... در یک جامعه غیر مدنی دوره‌های باطل را تشدید و بازتولید مداوم می کند (پاتنام، ۲۰۰۱).

فرانسیس فوکویاما^۱ در بحث پیرامون سرمایه اجتماعی، به عوامل مؤثر بر ذخیره سرمایه اجتماعی در جامعه می پردازد و بیان می کند که این عوامل، نه بر همبستگی گروهی، بلکه به شیوه برقراری ارتباط آنها با افراد خارج از گروه خود ارتباط دارد. او معتقد است که پیوندهای مستحکم اخلاقی در درون یک گروه، در برخی اوقات سبب کاهش اعتماد اعضای آن گروه به افراد خارج از گروه و در نتیجه کاهش همکاری مؤثر با آنها می شود. از این نظر، فوکویاما معتقد است پیوندهای درون گروهی می تواند سبب گسترش «شعاع بی اعتمادی» نسبت به گروههای بیرونی شود (شیانی و همکاران، ۲۰۰۹). فوکویاما مفهوم سرمایه اجتماعی را همچنین در ارتباط با «توسعه اقتصادی» در نظر می گیرد و می گوید که سطوح بالای سرمایه اجتماعی، صداقت و اعتماد، اشخاص را به سمت وسوی اقدامات مشارکتی، همیاری و تعاونی سوق می دهد (قانعی راد و حسینی، ۲۰۰۵). از دیدگاه وی، سرمایه اجتماعی را به سادگی می توان به عنوان وجود مجموعه‌ای معین از هنجارها و ارزشهای غیررسمی تلقی و تعریف کرد که اعضای گروهی که تعاون و همکاری در میانشان مجاز است، در آن

1. Francis Fukuyama

سهیم می‌باشند (فوکویاما، ۲۰۰۶). فوکویاما همچنین دین را از مهم‌ترین منابع اصلی سرمایه اجتماعی می‌داند و بر این باور است که هنجارهای اجتماعی اگرچه منحصراً اما عمدتاً از دین و مذهب سرچشمه و نشئت می‌گیرند.

کلاوس آفه^۱، با توجه به ابعاد سرمایه اجتماعی، این مفهوم را شامل روابط انجمنی، اطمینان به نهادها و اعتماد بین شخصی و اقوام و خیرخواهی نسبت به دیگران می‌داند. او معتقد است که عوامل تاریخی، فرهنگی، سیاسی و اقتصادی در کمیت و کیفیت سرمایه اجتماعی مؤثر هستند. آفه همچنین خود سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل کارایی و توسعه اقتصادی، نظم، صلح و ثبات جهانی، احساس امنیت و توسعه معرفی می‌کند (تاجبخش، ۲۰۰۵).

سرمایه اجتماعی را می‌توان در انواع مختلفی طبقه‌بندی کرد. یکی از این انواع، طبقه‌بندی سرمایه اجتماعی به سرمایه اجتماعی درون‌گروهی و برون‌گروهی است: سرمایه اجتماعی درون‌گروهی: این نوع سرمایه اجتماعی، بیانگر همبستگی در بین افراد همانند در موقعیتهای مشابه مانند اعضای خانواده، خویشاوندان، دوستان و همسایگان نزدیک است. سرمایه اجتماعی درون‌گروهی به روابط مبتنی بر اعتماد و همکاری میان اعضای یک گروه اشاره دارد (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۲۰۰۷). این سرمایه اجتماعی دارای دو کارکرد عمده است: اولاً به دلیل خاصیت چسبندگی موجب تقویت همبستگی اجتماعی می‌شود؛ و ثانیاً بده بستانهای خاص درون‌گروهی را تقویت می‌کند (غفاری و اونق، ۲۰۰۶).

سرمایه اجتماعی برون‌گروهی: سرمایه اجتماعی برون‌گروهی، به همبستگیهای دورتر افراد اطلاق می‌شود. این نوع از سرمایه اجتماعی به ارتباطگیری افراد به بخشهای مختلف اجتماعی اشاره دارد. کارکردهای ارتباطات برون‌گروهی، برقراری ارتباط با منابع خارجی و تسهیل انتشار است (موسوی و علیپور، ۲۰۱۲) و هرچه در جامعه بیشتر باشد، امکان انجام

1. Claus Offe

توافقات و حل اختلافات بیشتر می‌شود (فیروزآبادی و ایمانی جاجرمی، ۲۰۰۷).

چهارچوب مفهومی

ما در این مقاله سرمایه اجتماعی را به‌عنوان «شبکه‌ای از روابط و پیوندهای مبتنی بر اعتماد اجتماعی بین فردی و بین گروهی و تعاملات افراد با گروهها، سازمانها و نهادهای اجتماعی که قرین همبستگی و انسجام اجتماعی و برخورداری افراد و گروهها از حمایت اجتماعی و انرژی لازم برای تسهیل کنشها در جهت تحقق اهداف فردی و جمعی می‌باشد» تعریف می‌کنیم (عبداللهی و موسوی، ۲۰۰۷).

همان‌طور که از این تعریف برمی‌آید سرمایه اجتماعی مفهومی پیچیده، چندبعدی و دارای دو وجه عینی-ساختاری (همچون شبکه روابط اجتماعی) و ذهنی-شناختی (همچون اعتماد اجتماعی بین افراد، گروهها و نهادهای اجتماعی) است. پرواضح است که بین این وجوه عینی و ذهنی و همچنین بین تمامی مؤلفه‌ها و ابعاد سرمایه اجتماعی نوعی همبستگی استوار است به‌نحوی که در تعامل پیوسته با یکدیگر به‌عنوان یک مجموعه منسجم، کلیت واحدی هستند که سرمایه اجتماعی نامیده می‌شود. در این مطالعه، ما برآنیم تا سازه سرمایه اجتماعی را با توجه به چهار مؤلفه مشارکت اجتماعی، شبکه اجتماعی، اعتماد اجتماعی و هنجارهای اجتماعی در کشور بررسی کنیم. بنابراین این چهار مؤلفه چهارچوب نظری این تحقیق را تشکیل می‌دهند که در ادامه آنها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

مشارکت اجتماعی و کنش جمعی

مشارکت اجتماعی و کنش جمعی، عمل گروهی برای رسیدن به اهداف جمعی است. کنش جمعی به‌ویژه زمانی که سرمایه اجتماعی را به‌عنوان کالای عمومی در نظر می‌گیرد، از مهم‌ترین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی به‌حساب می‌آید. پاتنام در تعریفی که از سرمایه

اجتماعی دارد به‌وضوح بر مشارکت اجتماعی و کنش جمعی تأکید می‌کند و می‌گوید سرمایه اجتماعی، ویژگی‌های سازمان اجتماعی همچون اعتماد، هنجارها و شبکه‌های ارتباطی است که می‌توانند کارایی جامعه را از طریق تسهیل کنش هماهنگ شده بهبود بخشند (پاتنام، ۱۹۹۵). پاتنام به‌خوبی نشان می‌دهد که حتی موفقیت نخستین گام‌های توسعه اقتصادی، به‌شدت به تقویت جنبشها و انجمنهای مدنی وابسته است که از طریق کنش جمعی، پرورش مردم‌سالاری را آن‌هم به دست خود مردم میسر و ممکن می‌سازد. او معتقد است که عمل فرد در یک نظام متقابل، عموماً با ترکیبی از علایق دیگرخواهانه کوتاه‌مدت (کمک و یاری به دیگران به‌عنوان امری نوع‌دوستانه) و منافع شخصی درازمدت (تمایل به بهتر شدن وضعیت فردی در آینده) همراه است. او بر این باور است که رابطه متقابل این پتانسیل را دارد که مشکلات مختلف را به‌صورت جمعی حل کند و همبستگی اجتماعی و منافع شخصی را در یکدیگر ادغام نماید (پاتنام، ۱۹۹۵).

در همین زمینه موریس هالبواکس بیان می‌دارد که مشارکت اجتماعی به‌عنوان یک پدیده اجتماعی است که از طریق آن، افراد در ارزشهای اجتماعی به‌طور فعالانه درگیر می‌شوند. از این منظر هرگاه افراد در ارزشها و هنجارهای جامعه‌ای که در آن زندگی می‌کنند، به‌طور فعالانه ورود پیدا کنند، در حقیقت در حیات اجتماعی پیرامون خویش مشارکت داشته‌اند (توسلی، ۲۰۰۳).

شبکه روابط اجتماعی

شبکه‌ها به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم سرمایه اجتماعی، نتیجه و پیامد روابط اجتماعی محسوب می‌شوند. در تعریف عام، شبکه اجتماعی «گروهی از افراد وابسته به یکدیگر» هستند که دارای ویژگی مشترک هستند؛ مثل تیم ورزشی یا شغلی. در سطح خرد، روابط درون خانواده و گروه دوستان نیز ویژگی‌های شبکه را دارد. یک فرد به‌طور هم‌زمان می‌تواند

در بیش از یک شبکه عضویت داشته باشد به نحوی که گذشته از خانواده و خویشاوندان، فرد قادر است که عضوی از شبکه‌های جداگانه ارتباطات مبتنی بر مجاورت و همسایگی، علایق تفریحی، شغلی، جنسیتی، خانوادگی، سیاسی، مذهبی، ورزشی و نژادی یا ملی نیز باشد. هر یک از این گروه‌ها و شبکه‌ها ممکن است هنجارهای مختلف و طیفی از انتظارات و تعهدات متقابل را ایجاد کند و یا ممکن است که سطوح متفاوتی از اعتماد عمومی نسبت به دیگرانی را فراهم نمایند که در درون یا برون از این شبکه‌ها قرار دارند. از دیدگاه بورديو شبکه روابط اجتماعی به‌عنوان منابعی هستند که دستیابی به اهداف و مقاصد فردی و اجتماعی را فراهم می‌کنند؛ اما از نظر پاتنام مفهوم محوری شبکه اجتماعی اعتماد اجتماعی است چراکه سازوکار یک شبکه اجتماعی سبب افزایش اعتماد اجتماعی و بالطبع افزایش مشارکت مدنی و در نهایت افزایش سرمایه اجتماعی افراد درگیر در آن شبکه می‌شود (موسوی و شیانی، ۲۰۱۵).

اعتماد اجتماعی

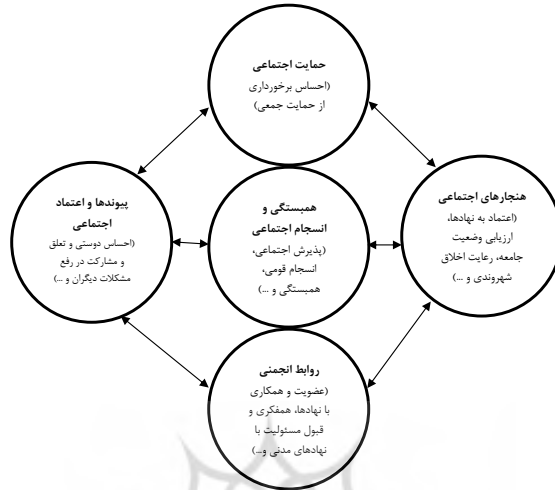
اعتماد، عنصر ضروری شکل‌گیری پیوندها و روابط اجتماعی است. اهمیت اعتماد به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی اغلب توسط صاحب‌نظران برجسته سرمایه اجتماعی تأیید شده است. پاتنام معتقد است که اعتماد به‌عنوان یکی از اجزاء اصلی سرمایه اجتماعی موجب تسهیل همکاری می‌شود و هرچقدر سطح اعتماد در جامعه‌ای افزون باشد، نه تنها احتمال همکاری بیشتر خواهد بود، بلکه خود همکاری نیز موجب افزایش اعتماد خواهد شد (پاتنام، ۱۹۹۵). همچنین از نظر آنتونی گیدنز، در هر جا که سطح اعتماد اجتماعی بالا باشد، مشارکت و همیاری مردم در عرصه‌های اجتماعی بیشتر است. به‌صورت کلی، هراندازه شعاع اعتماد اجتماعی در یک گروه بیشتر باشد، سرمایه اجتماعی نیز ارتقا پیدا می‌کند (موسوی و شیانی، ۲۰۱۵). اعتماد اجتماعی اصلی‌ترین مؤلفه سرمایه اجتماعی است (چلبی، ۱۹۹۹).

هنجارهای اجتماعی

هنجارهای اجتماعی نوعی از الگوهای استاندارد شده برای رفتار هستند. این الگوها نشان‌دهنده رفتار مطلوب در جامعه است (ستوده، ۱۹۹۳). بر این مبنا هنجارها به‌عنوان قاعده‌ای رفتاری عمل می‌کنند، بدین معنا که نه فقط افراد برای انجام کارها از آن پیروی می‌کنند، بلکه در عین حال رفتار انسانها با آنها سنجیده می‌شوند (رفیع پور، ۱۹۹۹). هنجارهای اجتماعی در حقیقت تجلی بیرون ارزشهای اجتماعی و قواعد تعیین‌کننده چگونگی تفکر و رفتار انسان هستند (چلبی، ۱۹۹۹). هنجارهای اجتماعی، نوعی از کنترل اجتماعی غیررسمی را فراهم می‌آورند که می‌تواند جایگزین ضمانت‌های حقوقی نهادینه‌شده و کاملاً رسمی شود. بر مبنای نظریات کلمن، هنجارهای اجتماعی زمانی به وجود می‌آیند که عمل یکسان تعداد زیادی از افراد، تجلیات بیرونی مشابهی داشته باشد. بر این اساس می‌توان گفت که هنجارها کنشهایی هستند که از طریق تبدیل به سرمشق شدن و اجتماعی شدن به افراد جامعه تلقین و در آنها نهادینه می‌شوند (کلمن، ۱۹۹۴).

به‌صورت کلی سنجش سرمایه اجتماعی، عملی است که به ساخت سرمایه اجتماعی منجر می‌شود، چراکه می‌تواند به اعضای جامعه برای بازاندیشی مسائل کمک کند تا تصمیمات بهتری برای برنامه‌ریزی بگیرند و به‌این ترتیب به افزایش انسجام اجتماعی کمک کند. همچنین سنجش سرمایه اجتماعی می‌تواند بخشی از یک فرآیند تغییر فرهنگی باشد تا طی آن این پدیده به برنامه‌های حکومت و بخش خصوصی وارد شود تا حمایت سیاسی برای سرمایه‌گذاری بر روی سرمایه اجتماعی فراهم شده و به‌این ترتیب مبنایی منسجم برای سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری شود (شیانی و همکاران، ۲۰۰۹). در ادامه مدل این چهارچوب مفهومی ترسیم شده است.

چهارچوب مفهومی تحقیق

(موسوی، ۲۰۱۹)

روش

پژوهش پیش رو از نوع مطالعات کمی - توصیفی است. بدین معنا که این مطالعه در پی آزمون فرضیات نیست، بلکه تنها در پی توصیف داده‌های حاصل از یک پژوهش کشوری است که از طریق پیمایش و با ابزار پرسشنامه صورت گرفته است. این پژوهش در قالب یک مطالعه مقطعی در آذر و دی‌ماه سال ۱۳۹۳ صورت پذیرفت. جامعه آماری پژوهش شامل افراد ۱۵ سال و بالاتر ساکن در مناطق شهری و روستایی ایران است. با توجه به اینکه جامعه آماری در این پژوهش، افراد ساکن در مناطق شهری و روستایی ایران هستند، چارچوب نمونه‌گیری فهرست کلیه حوزه‌ها و بلوکهای ساختمانی هر حوزه در مناطق شهری و روستایی منتخب است. در فهرست مذکور، علاوه بر نشانی عددی حوزه‌ها و بلوکها، تعداد خانوارهای معمولی ساکن در هر بلوک نیز وجود دارد. برای این منظور،

از اطلاعات کمکی و نقشه‌های تفصیلی مرکز آمار ایران بهره برده شد. همچنین واحد این تحقیق، هر یک از اعضای خانوارهای ساکن در استانهای سی و یک‌گانه کشور است که در زمان اجرای طرح، سن آنها بالای ۱۵ سال بوده باشد.

نمونه تحقیق، در این مطالعه به میزان ۳۷ هزار و ۲۰۰ نفر تعیین شد و نمونه به روش تصادفی سیستماتیک و خوشه‌ای انتخاب شد. روش نمونه‌گیری به این صورت بود که در هر ۳۱ استان کشور، دو شهر به علاوه مرکز استان انتخاب و افراد از آن شهرها به صورت تصادفی انتخاب شدند. لازم به ذکر است که پرسشگری در آذرماه ۱۳۹۳ آغاز و تا پایان دی‌ماه همان سال ادامه یافت. نحوه پرسشگری به این صورت بوده است که گروه پرسشگری با توجه به سرخوشه‌ها (کد پستی ۱۰ رقمی) به درب منازل مراجعه کردند. هر گروه پرسشگری متشکل از ۲ نفر (یک زن و یک مرد) بود که در هر سرخوشه، مطابق راهنمای تکمیل مطالعه، ۱۲ فرد بالغ را مورد پرسش قرار دادند. نحوه انتخاب این ۱۲ نفر، بر مبنای شش گروه سنی (۱۵ تا ۲۵ سال، ۲۶ تا ۳۵ سال، ۳۶ تا ۴۵ سال، ۴۶ تا ۵۵ سال، ۵۶ تا ۶۵ سال و ۶۶ سال و بالاتر) است که در آن از هر گروه سنی، ۱ مرد و ۱ زن مورد مطالعه قرار گرفتند.

روش ساخت پرسشنامه

برای طراحی و ساخت پرسشنامه ابتدا بر مبنای چارچوب مفهومی پژوهش، مفاهیم و متغیرهای مورد نظر در قالب متغیرهای وابسته و مستقل مشخص شدند. سپس ابعاد و مؤلفه‌های هر مفهوم برای تعیین شاخصها، ساخت مقیاسها و طرح پرسشها به دقت تعریف شدند. به این ترتیب طراحی و ساخت ابزار اندازه‌گیری سرمایه اجتماعی در مرحله اول مبتنی بر دستاوردهای مطالعات نظری و تجربی و انطباق آن با شرایط اجتماعی ایران بود. در مرحله بعد، به منظور طراحی دقیق‌تر پرسشنامه سنجش سرمایه اجتماعی در ایران، پرسشنامه‌های مرتبط با سرمایه اجتماعی از پیمایشهای انجام گرفته در برخی از کشورها، پژوهشهای انجام

شده در ایران و پایان‌نامه‌های انجام شده در مقاطع کارشناسی ارشد و دکتری در دانشگاه‌های ایران گردآوری شدند. سپس پرسشنامه‌های منتخب در بانک پرسشنامه ذخیره شدند. با توجه به حجم زیاد پرسشنامه‌های گردآوری شده، برای استفاده مناسب‌تر از آنها و تسریع در کار، اقدام به برگزاری کارگاه شد. در این کارگاه، پرسشنامه بانک جهانی، به‌عنوان پرسشنامه مبنا در نظر گرفته شد و تمام پرسشهای مندرج در بانک پرسشنامه، بر مبنای پرسشنامه مبنا استخراج و با نظم خاصی در کنار هم قرار داده شد. این پرسشها در نهایت توسط اعضای گروه تحقیق مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفتند و پس از انجام تغییراتی از جمله حذف برخی از پرسشها و مقیاسها، ویرایش اول پرسشنامه آماده شد. ویرایش اول پرسشنامه به‌منظور افزایش دقت در ساخت ابزار اندازه‌گیری، بر اساس مبانی نظری پژوهش، وضعیت و شرایط جامعه ایران، توجه به مسئله بومی کردن پرسشها و تقدم و تأخر متغیرها و سایر موارد، مجدداً مورد بازبینی قرار گرفت و در نهایت ویرایش دوم آماده شد.

به‌منظور سنجش اعتبار ابزار از شیوه اعتبار صوری بهره گرفته شد و لذا از صاحب‌نظران و متخصصان خواسته شد تا پس از بررسی پرسشها و گویه‌ها، آنها را با توجه به مناسب بودن پرسشها و گویه‌ها، کامل بودن پرسشها و گویه‌ها و شیوه سنجش محتوای مفهوم رد یا تأیید کنند. سپس پرسشنامه نهایی شده، در سه مرحله مقدماتی و پایلوت آزمون شد. در مرحله اول پایلوت، بر اساس نظرات اساتید روش، پرسشنامه طراحی شده در تمام مراکز استانها با تعداد ۷۵۰ نمونه مورد آزمون قرار گرفت. پس از اجرای مرحله اول و گردآوری اطلاعات برای سنجش اعتبار و اعتماد پرسشنامه محاسبات متعددی از جمله تحلیل عاملی انجام شد. سپس اصلاحاتی بر روی پرسشنامه اعمال شد و پرسشنامه ویرایش سوم نهایی شد. در مرحله دوم، ویرایش سوم پرسشنامه با نمونه مشتمل بر ۲۵۰ نفر آزمون شد. در این مرحله، پرسشنامه بر مبنای سطح توسعه‌یافتگی استانها، تنها در تعدادی مرکز استان که به‌صورت تصادفی انتخاب شدند، آزمون شد. پس از تکمیل پرسشنامه‌ها و گردآوری و استخراج اطلاعات، بار دیگر محاسبات آماری گسترده بر روی داده‌ها انجام شد تا

علاوه بر سنجش اعتبار و اعتماد، امکان مقایسه با نتایج مرحله اول نیز فراهم شود. بعد از این مرحله، ویرایش چهارم پرسشنامه با اعمال تغییراتی تهیه گردید. سپس به منظور افزایش دقت در ساخت پرسشنامه و دستیابی به ضرایب بالاتری از اعتبار ابزار تحقیق، مرحله سوم مقدماتی با حجم نمونه ۱۰۰ نفری در شهرهای منتخب مرحله دوم مجدداً اجرا شد. پس از این مرحله و انجام محاسبات آماری، پرسشنامه نهایی در ویرایش پنجم برای اجرای پژوهش اصلی نهایی شد. نتایج تحلیل عاملی با بهره‌گیری از داده‌های آخرین پیش‌آزمون (آزمون مقدماتی سوم پرسشنامه) در مقیاس پنج بعدی ذیل بیان شده است.

ابزار یا مقیاس پنج بعدی سنجش سرمایه اجتماعی در ایران

عوامل					مؤلفه‌ها و شاخصها	ردیف
۵	۴	۳	۲	۱		
					روابط انجمنی - شبکه روابط با گروهها و نهادها	۱
				۰/۸۸۵	همکاری با نهادهای مدنی	۱-۱
				۰/۸۲۴	عضویت در نهادهای مدنی	۱-۲
				۰/۷۷۷	حضور در برنامه‌های نهادهای مدنی	۱-۳
				۰/۶۹۰	کمک فکری به نهادهای مدنی	۱-۴
				۰/۶۶۹	کمک مالی به نهادهای مدنی	۱-۵
				۰/۵۹۱	قبول مسئولیت اجرایی در نهادهای مدنی	۱-۶
					هنجارها و اعتماد اجتماعی	۲
			۰/۷۷۷		اعتماد به نهادها	۲-۱
			۰/۷۲۱		اعتماد به گروههای اجتماعی	۲-۲
			۰/۶۷۷		ارزیابی از وضعیت جامعه	۲-۳
			۰/۶۶۱		اعتماد به مسئولان	۲-۴

عوامل					مؤلفه‌ها و شاخصها	ردیف
۵	۴	۳	۲	۱		
			۰/۶۴۹		اطمینان از رعایت اخلاق شهروندی	۲-۵
					اطمینان از رعایت ارزشهای اخلاقی در جامعه	۲-۶
					پیوندها و اعتماد بین فردی	۳
		۰/۷۴۱			احساس دوستی و تعلق و یکی بودن با دیگران	۳-۱
		۰/۷۲۰			اعتماد به دیگران - اشخاص	۳-۲
		۰/۶۷۲			همکاری و مشارکت داوطلبانه در رفع مشکل دیگران	۳-۳
		۰/۵۸۵			شرکت در فعالیتهای جمعی دیگران	۳-۴
		۰/۵۲۸			رفت‌وآمد با دیگران	۳-۵
					همبستگی و انسجام اجتماعی	۴
	۰/۸۳۲				میزان پذیرش اجتماعی	۴-۱
	۰/۸۱۴				میزان انسجام بین قومی	۴-۲
	۰/۶۳۱				میزان مدارای قومی و مذهبی	۴-۳
					حمایت اجتماعی	۵
۰/۸۳۷					احساس برخورداری از حمایت اجتماعی	۵-۱

همچنین میزان آزمون KMO این پرسشنامه برابر با ۰/۸۴۶ ($\text{sig} < ۰/۰۰۱$) است که حاکی از آن است که نمونه مناسب است و کفایت نمونه‌گیری وجود دارد. همچنین نتایج ارزیابی پایایی شاخصهایی که در ذیل عوامل یا ابعاد پنج‌گانه مقیاس به دست آمده‌اند در جدول زیر ارائه شده است.

سنجش پایایی مقیاسها

ردیف	عنوان مقیاس	تعداد متغیرها (معرفها یا گویه‌ها)	ضریب آلفا
۱	اعتماد به نهادها	۱۹	۰/۹۳۵۰
۲	اعتماد به گروههای اجتماعی	۲۱	۰/۸۹۸۷
۳	ارزیابی از وضعیت جامعه	۵	۰/۷۰۰۵
۴	اطمینان از رعایت اخلاق شهروندی	۷	۰/۷۵۹۶
۵	اطمینان از رعایت ارزشهای اخلاقی	۶	۰/۸۵۹۲
۶	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با دیگران	۹	۰/۸۵۰۰
۷	اعتماد به دیگران	۹	۰/۸۷۵۵
۸	همکاری و مشارکت داوطلبانه در رفع مشکل دیگران	۹	۰/۹۱۶۴
۹	شرکت در فعالیتهای جمعی دیگران	۹	۰/۹۰۰۵
۱۰	رفت و آمد با دیگران	۵	۰/۶۵۴۱
۱۱	پذیرش اجتماعی - دیگران	۳	۰/۷۲۱۶
۱۲	انسجام بین قومی	۸	۰/۸۸۰۰
۱۳	مدارای قومی و مذهبی	۲	۰/۶۵۶۸

یافته‌ها

در این بخش یافته‌های توصیفی برحسب چهارچوب نظری به تفکیک هر مؤلفه از سرمایه اجتماعی ارائه می‌شوند. هدف از ارائه این آمار توصیفی شناخت وضعیت کلی سرمایه اجتماعی در مقیاس کشوری در سال ۱۳۹۳ است. از آنجایی که این داده‌ها از یک طرح پژوهشی کشوری استخراج شده‌اند، لذا ارائه آمار توصیفی می‌تواند درک کلی از وضعیت

سرمایه اجتماعی در این سال به دست بدهد.

بررسی وضعیت مشارکت اجتماعی

جدول ۱- وضعیت مشارکت در فعالیتهای جمعی با اعضای خانواده و خویشاوندان برحسب

جنسیت و محل سکونت

محل سکونت	جنسیت	اصلاً	کم (۱) تا ۲ (نوبت)	تا حدودی (۳) تا ۴ (نوبت)	زیاد (۵) تا ۶ (نوبت)	کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)
شهر	مرد	۹/۵۲	۱۹/۵۹	۲۱/۹۹	۲۱/۰۹	۲۷/۸۱
	زن	۸/۱۷	۱۸/۸۶	۲۱/۰۸	۲۰/۴۱	۳۱/۴۷
روستا	مرد	۹/۱۴	۱۶/۵۲	۲۰/۴۶	۲۲/۶۰	۳۱/۲۷
	زن	۸/۲۸	۱۷/۷۹	۲۰/۶۸	۲۰/۹۲	۳۲/۳۳
کل	مرد	۹/۴۱	۱۸/۶۷	۲۱/۵۳	۲۱/۵۴	۲۸/۸۵
	زن	۸/۲۰	۱۸/۵۴	۲۰/۹۶	۲۰/۵۶	۳۱/۷۲
شهر	مرد	۱۱/۰۵	۲۳/۸۹	۲۷/۷۸	۲۲/۶۲	۱۴/۶۶
	زن	۹/۳۸	۲۳/۶۰	۲۶/۱۱	۲۴/۸۲	۱۶/۰۹
روستا	مرد	۹/۰۴	۲۰/۱۱	۲۵/۳۳	۲۵/۵۵	۱۹/۹۷
	زن	۸/۸۰	۲۰/۶۵	۲۵/۸۳	۲۳/۹۷	۲۰/۷۵
کل	مرد	۱۰/۴۴	۲۲/۷۵	۲۷/۰۴	۲۳/۵۰	۱۶/۲۶
	زن	۹/۲۱	۲۲/۷۲	۲۶/۰۳	۲۴/۵۶	۱۷/۴۸

جدول ۲- وضعیت مشارکت در فعالیتهای جمعی با دوستان و همسایگان برحسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۸/۹۱	۱۴/۷۲	۲۴/۲۸	۲۶/۹۹	۲۵/۱۱	مرد	شهر	مشارکت در فعالیتهای جمعی با دوستان	
۶/۵۸	۱۲/۹۲	۲۲/۱۸	۲۶/۴۶	۳۱/۸۶	زن			
۱۲/۰۸	۱۹/۹۸	۲۵/۷۳	۲۳/۲۱	۱۹/۰۰	مرد	روستا		
۹/۷۲	۱۵/۸۷	۲۴/۷۵	۲۳/۶۷	۲۶/۰۰	زن			
۷/۵۱	۱۳/۸۰	۲۲/۹۴	۲۵/۶۳	۳۰/۱۱	مرد	کل		
۸/۶۸	۱۵/۰۴	۲۳/۸۲	۲۵/۷۴	۲۶/۷۱	زن			
۴/۰۸	۷/۸۶	۱۹/۰۰	۲۷/۶۶	۴۱/۳۹	مرد	شهر		مشارکت در فعالیتهای جمعی با همسایگان
۵/۱۵	۹/۱۸	۱۹/۳۴	۲۷/۱۸	۳۹/۱۵	زن			
۱۰/۱۶	۱۶/۸۲	۲۶/۷۷	۲۴/۵۴	۲۱/۷۱	مرد	روستا		
۹/۹۳	۱۷/۷۵	۲۵/۹۰	۲۵/۶۵	۲۰/۷۸	زن			
۵/۹۱	۱۰/۵۶	۲۱/۳۴	۲۶/۷۲	۳۵/۴۶	مرد	کل		
۶/۵۸	۱۱/۷۴	۲۱/۲۹	۲۶/۷۲	۳۳/۶۷	زن			

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۳- وضعیت مشارکت در فعالیتهای جمعی با افراد هم قوم و هم مذهب و همشهری و

ایرانیان برحسب جنسیت و محل سکونت

محل سکونت	جنسیت	اصلاً	کم (۱ تا ۲ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	زیاد (۵ تا ۶ نوبت)	کاملاً (۷ نوبت و بیشتر)
شهر	مرد	۴۸/۱۴	۲۶/۷۲	۱۵/۸۰	۵/۷۹	۳/۵۴
	زن	۵۱/۷۰	۲۶/۴۰	۱۳/۹۶	۵/۱۲	۲/۸۴
روستا	مرد	۳۰/۱۸	۲۸/۶۱	۲۲/۰۲	۱۰/۴۸	۸/۷۱
	زن	۳۳/۸۰	۲۸/۶۰	۲۱/۰۲	۹/۳۳	۷/۲۵
کل	مرد	۴۲/۷۴	۲۷/۲۹	۱۷/۶۸	۷/۲۰	۵/۱۰
	زن	۴۶/۳۶	۲۷/۰۵	۱۶/۰۶	۶/۳۷	۴/۱۵
شهر	مرد	۵۰/۷۷	۲۶/۵۶	۱۴/۷۰	۴/۷۹	۳/۱۸
	زن	۵۴/۸۵	۲۵/۸۴	۱۲/۶۴	۴/۲۱	۲/۴۶
روستا	مرد	۳۶/۵۰	۲۹/۰۰	۲۰/۴۲	۸/۵۱	۵/۵۸
	زن	۴۰/۲۹	۲۹/۱۸	۱۸/۵۶	۷/۳۲	۴/۶۶
کل	مرد	۴۶/۴۸	۲۷/۲۹	۱۶/۴۲	۵/۹۱	۳/۹۰
	زن	۵۰/۵۲	۲۶/۸۴	۱۴/۴۰	۵/۱۴	۳/۱۱
شهر	مرد	۵۳/۴۸	۲۶/۰۱	۱۳/۳۸	۴/۱۶	۲/۹۸
	زن	۵۸/۶۱	۲۴/۷۳	۱۱/۱۰	۳/۴۱	۲/۱۵
روستا	مرد	۴۲/۳۲	۲۸/۴۹	۱۸/۳۲	۶/۷۰	۴/۱۷
	زن	۴۷/۹۷	۲۷/۴۶	۱۶/۱۶	۵/۳۷	۳/۰۳
کل	مرد	۵۰/۱۲	۲۶/۷۶	۱۴/۸۶	۴/۹۳	۳/۳۳
	زن	۵۵/۴۴	۲۵/۵۴	۱۲/۶۱	۴/۰۰	۲/۴۲

جداول ۱ تا ۳ توزیع درصد فعالیت جمعی افراد با اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران، اهالی محله، افراد هم قوم و هم مذهب، همشهریها و فعالیت جمعی با سایر ایرانیان را برحسب محل سکونت و جنسیت در کل کشور نشان می‌دهد. بر اساس جداول مربوطه؛ ۲۷۸۱ درصد مردان ساکن شهرها و ۳۱.۲۷ درصد ساکن روستاها، همچنین ۳۱.۴۷ درصد زنان شهری و ۳۲.۳۳ درصد زنان روستایی، ۷ نوبت و بیشتر با اعضای خانواده خود، فعالیت جمعی داشته‌اند. بنابراین زنان بیش از مردان با اعضای خانواده فعالیت جمعی داشته‌اند. فعالیت جمعی با فامیل و خویشاوندان در بین مردان شهری و روستایی به ترتیب ۲۷ و ۲۵ درصد و در بین زنان شهری و روستایی به ترتیب ۲۶ و ۲۵ درصد به میزان ۳ تا ۴ نوبت بوده است. فعالیت جمعی با دوستان، در هر دو گروه مردان و زنان شهری و روستایی به‌طور متوسط ۱۰ درصد به میزان ۷ نوبت و بیشتر گزارش شده است. ۴۱ درصد مردان شهری و ۲۲ درصد مردان روستایی و ۳۹ درصد زنان شهری و ۲۰ درصد زنان روستایی گفته‌اند که اصلاً با همسایگان فعالیت جمعی نداشته‌اند. ۴۴ درصد مردان شهری و ۳۵ درصد مردان روستایی اصلاً با همکاران فعالیت جمعی نداشته‌اند. این نسبت در بین زنان شهری با ۶۵ درصد و زنان روستایی با ۶۷ درصد اعلام شده است. همچنین ۴۸ درصد مردان ساکن شهرها و ۲۳ درصد مردان ساکن روستا گزارش کرده‌اند که در فعالیت جمعی با اهالی محله مشارکت نداشته‌اند. و این نسبت در زنان شهری ۵۰ درصد و در زنان روستایی ۲۵ درصد بوده است. فعالیت جمعی با افراد هم قوم و هم مذهب در بین مردان (شهری، ۴۸ درصد، روستایی، ۳۰ درصد) و بین زنان (شهری، ۵۱ درصد و روستایی، ۳۳ درصد) در حد صفر (اصلاً) گزارش شده است. همچنین ۵۰ درصد مردان و زنان شهری و ۳۶ درصد زنان شهری و روستایی هیچ‌گونه فعالیت جمعی با همشهری خود نداشته‌اند. بنابراین می‌توان گفت که اکثریت پاسخگویان در ارتباط با فامیل و خویشاوندان، اهالی محله، همسایگان، همکاران و همشهریها فعالیت جمعی چندانی نداشته‌اند. فعالیت جمعی تنها در بین اعضای خانواده متداول بوده و در بین سایر گروهها نبود فعالیت جمعی به‌طور آشکار مشاهده می‌شود.

جدول ۴- وضعیت همکاری با انجمنها و گروههای مذهبی و ورزشی بر حسب جنسیت و محل

سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۱/۷۴	۳/۶۷	۹/۳۲	۸/۲۰	۷۷/۰۷	مرد	شهر	همکاری با انجمن اولیاء و مربیان	
۲/۹۹	۵/۵۷	۱۰/۲۷	۷/۶۷	۷۳/۵۱	زن			
۲/۲۹	۴/۶۷	۱۰/۰۹	۷/۷۱	۷۵/۲۴	مرد	روستا		
۲/۹۸	۴/۸۱	۱۰/۲۹	۶/۸۲	۷۵/۱۱	زن			
۱/۹۱	۳/۹۷	۹/۵۵	۸/۰۵	۷۶/۵۲	مرد	کل		
۲/۹۸	۵/۳۴	۱۰/۲۷	۷/۴۱	۷۳/۹۹	زن			
۵/۵۳	۱۳/۴۰	۲۲/۶۵	۱۴/۱۴	۴۴/۲۹	مرد	شهر		همکاری با گروههای مذهبی (هیئت، جلسات قرآن، انجمن اسلامی...)
۴/۸۹	۱۲/۸۹	۲۰/۵۹	۱۴/۸۲	۴۶/۸۱	زن			
۹/۷۰	۱۶/۹۷	۲۳/۸۶	۱۱/۸۳	۳۷/۶۳	مرد	روستا		
۶/۸۸	۱۳/۸۳	۲۰/۰۶	۱۲/۴۱	۴۶/۸۲	زن			
۶/۸۰	۱۴/۴۹	۲۳/۰۲	۱۳/۴۳	۴۲/۲۵	مرد	کل		
۵/۴۹	۱۳/۱۷	۲۰/۴۳	۱۴/۱۰	۴۶/۸۱	زن			
۳/۷۷	۸/۸۳	۱۴/۳۱	۱۳/۱۷	۵۹/۹۲	مرد	شهر	همکاری با گروههای ورزشی	
۱/۶۳	۴/۷۶	۹/۷۷	۱۰/۷۴	۷۳/۰۹	زن			
۲/۳۰	۶/۱۰	۱۰/۴۳	۱۰/۰۲	۷۱/۱۵	مرد	روستا		
۰/۴۸	۲/۱۹	۴/۸۱	۶/۵۴	۸۵/۹۸	زن			
۳/۳۳	۸/۰۳	۱۳/۱۷	۱۲/۲۴	۶۳/۲۲	مرد	کل		
۱/۲۹	۴/۰۱	۸/۳۲	۹/۵۲	۷۶/۸۶	زن			

جدول ۵- وضعیت همکاری با گروههای خیریه و صنفی و قومی بر حسب جنسیت و محل

سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵ تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱ تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۱/۳۲	۴/۸۹	۱۷/۲۳	۱۵/۱۴	۶۱/۴۱	مرد	شهر	همکاری با گروههای خیریه (حمایت از نیازمندان)
۱/۲۱	۴/۶۱	۱۵/۳۸	۱۲/۹۴	۶۵/۸۷	زن		
۰/۸۸	۳/۸۶	۱۴/۵۰	۱۲/۱۸	۶۸/۵۹	مرد	روستا	
۰/۷۰	۲/۹۲	۱۱/۷۱	۱۰/۴۸	۷۴/۱۹	زن		
۱/۱۹	۴/۵۹	۱۶/۴۳	۱۴/۲۸	۶۳/۵۱	مرد	کل	
۱/۰۶	۴/۱۱	۱۴/۲۹	۱۲/۲۱	۶۸/۳۳	زن		
۰/۹۴	۲/۹۴	۶/۱۵	۷/۶۶	۸۲/۳۰	مرد	شهر	همکاری با گروههای صنفی (تجار، کارگران و...)
۰/۲۲	۰/۵۸	۱/۸۳	۴/۱۲	۹۳/۲۶	زن		
۰/۳۸	۱/۷۰	۵/۰۳	۶/۱۸	۸۶/۷۰	مرد	روستا	
۰/۰۸	۰/۱۹	۱/۰۶	۳/۱۳	۹۵/۵۴	زن		
۰/۷۸	۲/۵۸	۵/۸۲	۷/۲۲	۸۳/۶۰	مرد	کل	
۰/۱۸	۰/۴۶	۱/۶۰	۳/۸۲	۹۳/۹۴	زن		
۰/۳۱	۱/۰۸	۴/۵۶	۷/۴۷	۸۶/۵۷	مرد	شهر	همکاری با گروههای قومی
۰/۱۷	۰/۷۳	۲/۶۲	۵/۱۹	۹۱/۲۹	زن		
۰/۴۴	۱/۱۰	۴/۶۰	۷/۵۱	۸۶/۳۵	مرد	روستا	
۰/۱۶	۰/۴۰	۱/۵۹	۴/۵۸	۹۳/۲۷	زن		
۰/۳۵	۱/۰۹	۴/۵۷	۷/۴۸	۸۶/۵۱	مرد	کل	
۰/۱۷	۰/۶۳	۲/۳۱	۵/۰۱	۹۱/۸۸	زن		

جدول ۶- وضعیت همکاری با گروههای سیاسی و بسیج و شوراهای برحسب جنسیت و محل

سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۰/۳۹	۰/۹۴	۳/۱۷	۵/۲۴	۹۰/۲۷	مرد	شهر	همکاری با گروههای سیاسی (احزاب و...)
۰/۱۲	۰/۳۲	۱/۲۷	۳/۲۴	۹۵/۰۵	زن		
۰/۵۳	۰/۹۴	۳/۳۲	۵/۳۲	۸۹/۸۹	مرد	روستا	
۰/۰۸	۰/۲۴	۱/۲۲	۲/۷۱	۹۵/۷۴	زن		
۰/۴۳	۰/۹۴	۳/۲۱	۵/۲۶	۹۰/۱۶	مرد	کل	
۰/۱۱	۰/۳۰	۱/۲۵	۳/۰۸	۹۵/۲۶	زن		
۲/۷۱	۵/۷۹	۱۱/۰۰	۸/۸۱	۷۱/۷۰	مرد	شهر	همکاری با بسیج (محلی، دانشجویی، دانش آموزی و...)
۱/۶۰	۳/۴۰	۷/۹۲	۶/۸۹	۸۰/۱۹	زن		
۴/۹۴	۸/۴۷	۱۲/۲۹	۸/۰۷	۶۶/۲۳	مرد	روستا	
۲/۲۶	۴/۰۵	۸/۷۲	۶/۰۵	۷۸/۹۳	زن		
۳/۳۸	۶/۶۰	۱۱/۳۹	۸/۵۸	۷۰/۰۵	مرد	کل	
۱/۷۹	۳/۵۹	۸/۱۶	۶/۶۴	۷۹/۸۲	زن		
۰/۶۹	۱/۳۸	۵/۱۳	۶/۴۹	۸۶/۳۲	مرد	شهر	همکاری با شوراهای (شهر، محله و...)
۰/۲۰	۰/۶۷	۱/۹۳	۴/۰۰	۹۳/۲۰	زن		
۲/۳۰	۴/۰۲	۹/۱۳	۷/۷۹	۷۶/۷۵	مرد	روستا	
۰/۴۳	۱/۱۰	۲/۶۹	۳/۸۵	۹۱/۹۲	زن		
۱/۱۸	۲/۱۸	۶/۳۴	۶/۸۸	۸۳/۴۳	مرد	کل	
۰/۲۷	۰/۸۰	۲/۱۶	۳/۹۶	۹۲/۸۲	زن		

همکاری با انجمن اولیاء و مربیان، گروههای مذهبی، ورزشی، خیریه، صنفی، قومی، سیاسی، همکاری با بسیج محلی و دانش‌آموزی و دانشجویی، همکاری با شورای شهر و محله، همکاری با گروههای علمی و سایر همکاریها را برحسب محل سکونت و جنسیت در جداول ۴ تا ۶ نشان داده شده است. بیش از ۹۰ درصد پاسخگویان گفته‌اند که در گروههای صنفی، قومی، سیاسی، علمی و سایر گروهها همکاری نداشته‌اند. این موضوع از دو جهت قابل بررسی است؛ برخی از این گروهها تخصصی و عمدتاً در حیطه افراد معمولی قرار ندارند. برای مثال همکاری در گروههای علمی مانند ریاضی و فیزیک صرفاً در حیطه افراد علمی و فیزیکدانان و... است و افراد عادی در این زمینه نقشی ندارند. برخی دیگر از گروهها نیز مانند گروههای سیاسی، قومی، صنفی به این دلیل که زمینه انگ زدن و برچسب‌زنی به افراد می‌شوند نسبت به ابراز آن محافظه‌کاری نشان داده‌اند. به‌ویژه اینکه در جامعه مانند ایران با قومیت‌های مختلف هر فردی به‌نوعی به یک گروه قومی وابستگی دارد و یا منصوب به جریان‌های سیاسی و طرفدار مواضع سیاسی خاصی است می‌تواند چنین‌القاء کند که افراد از ابراز عقاید سیاسی و قومی خود با ملاحظه بیشتری اقدام کرده‌اند. همچنین بیش از ۷۰ درصد افراد اظهار داشته‌اند که در گروههایی چون انجمن اولیاء و مربیان، گروههای خیریه، مذهبی و ورزشی همکاری نداشته‌اند. در واقع همکاری افراد با این گروهها در حدود ۳۰ درصد ابراز شده است که همکاری بیشتری نسبت به گروههای سیاسی و قومی را شامل می‌شود. بنابراین می‌توان گفت که به دلیل درگیری روزمره افراد با زندگی روزمره، کار و تحصیل فرزندان یا انجام مراسم مذهبی و امور خیریه افراد بیش از سایر گروهها در گروههای خیریه و مذهبی و انجمن اولیاء همکاری دارند. در ارتباط با همکاری در شورای شهر و محله نیز با توجه به اینکه عضویت و همکاری در این گروهها بر مبنای فعالیت و مشارکت افراد صورت می‌گیرد که زمینه‌های انتخاباتی و فعالیت بیشتری دارند. معمولاً همکاری افراد در این زمینه‌ها در قالب شرکت در انتخابات و... صورت می‌گیرد. بعد از آن افراد نیازی احساس نمی‌کنند در سایر امور شهر و محله مشارکت و همکاری کنند. البته این امر به این دلیل می‌تواند باشد که منتخبان نیز بعد

از انتخاب شدن به عنوان نماینده، عضو شورای شهر و محله خود را نسبت به اخذ نظرات مردم بی نیاز احساس می کنند و سعی می کنند از طریق تفکرات و نظرات خود امور را پیش ببرند و در این زمینه فرهنگ سازی بین مردم و نمایندگان وجود ندارد.

جدول ۷- توزیع آماره میانگین افراد برحسب مشارکت در فعالیتهای جمعی دیگران به تفکیک سال

میانگین		افراد و گروهها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۳/۵	۳/۴	شرکت در فعالیتهای جمعی با اعضای خانواده
۳/۴	۳/۱	شرکت در فعالیتهای جمعی با اعضای فامیل و خویشاوندان
۲/۸	۲/۵	شرکت در فعالیتهای جمعی با دوستان
۲/۳	۲/۳	شرکت در فعالیتهای جمعی با همسایگان
۲/۴	۱/۹	شرکت در فعالیتهای جمعی با همکاران (فقط شاغلان)
۲/۰	۲/۰	شرکت در فعالیتهای جمعی با اهالی محله
۱/۹	۲/۰	شرکت در فعالیتهای جمعی با افراد هم قوم و هم مذهب
۱/۹	۱/۹	شرکت در فعالیتهای جمعی با همشهریها
۱/۸	۱/۸	شرکت در فعالیتهای جمعی با مردم (ایرانیان)

جدول شماره ۷، توزیع آماره میانگین افراد را برحسب مشارکت در فعالیتهای جمعی دیگران به تفکیک سالهای ۱۳۹۳ و ۱۳۸۵ نشان می دهد. همان طور که داده های مندرج در جدول نشان می دهند، مردم ایران در سال ۹۳ بیش از هر جمع یا گروهی در فعالیتهای جمعی اعضای خانواده (میانگین ۳.۴) و اعضای فامیل و خویشاوندان (میانگین ۳.۱) مشارکت داشته و بعد از این دو گروه، در فعالیتهای گروههای دوستان (میانگین ۲.۵)، همسایگان (میانگین ۲.۳)، اهالی محله و افراد هم قوم و هم مذهب (میانگین ۲.۰)، همکاران و همشهریان (میانگین

۱.۹) و در نهایت هم‌وطنان (میانگین ۱.۸) شرکت جسته‌اند.

مقایسه دو مقطع زمانی نشان می‌دهد که به‌جز ۱ گویه شرکت در فعالیتهای جمعی با افراد هم قوم و مذهب که میانگین سال ۱۳۹۳ بالاتر از سال ۱۳۸۵ است و ۴ گویه مشارکت در فعالیتهای جمعی همسایگان، اهالی محله، همشهریان و هم‌وطنان که میانگین ثابت باقی مانده است، در سایر گویه‌ها، میانگین سال ۹۳ نسبت به سال ۸۵ افت پیدا کرده است.

بررسی وضعیت شبکه روابط اجتماعی

جدول ۸- وضعیت رفت‌وآمد با اعضای خانواده و خویشاوندان و دوستان بر حسب جنسیت و

محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۲/۳۲	۵/۴۵	۱۳/۰۱	۲۶/۶۹	۵۲/۵۳	مرد	شهر	دفعات رفت‌وآمد در یک سال گذشته با اعضای خانواده
۱/۹۹	۵/۵۶	۱۳/۵۰	۲۹/۶۲	۴۹/۳۳	زن		
۳/۰۳	۶/۲۱	۹/۶۰	۲۲/۹۸	۵۸/۱۷	مرد	روستا	
۲/۵۶	۵/۹۶	۱۱/۸۶	۲۶/۷۲	۵۲/۹۰	زن		
۲/۵۴	۵/۶۸	۱۱/۹۸	۲۵/۵۷	۵۴/۲۳	مرد	کل	
۲/۱۶	۵/۶۸	۱۳/۰۱	۲۸/۷۶	۵۰/۴۰	زن		
۷/۰۲	۱۶/۲۰	۳۶/۷۳	۳۶/۲۸	۳/۷۷	مرد	شهر	دفعات رفت‌وآمد در یک سال گذشته با فامیل و خویشاوندان
۶/۵۳	۱۶/۷۲	۳۸/۹۸	۳۴/۳۸	۳/۳۸	زن		
۷/۵۳	۱۲/۰۶	۲۹/۷۴	۴۱/۸۵	۸/۸۲	مرد	روستا	
۷/۳۳	۱۴/۱۱	۳۳/۶۲	۳۷/۲۱	۷/۷۳	زن		
۷/۱۷	۱۴/۹۶	۳۴/۶۳	۳۷/۹۶	۵/۲۹	مرد	کل	
۶/۷۷	۱۵/۹۴	۳۷/۳۸	۳۵/۲۳	۴/۶۸	زن		

The Status of Social Capital of the Iranian people in 2014

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۲۲/۳۷	۱۶/۷۶	۲۵/۸۰	۲۰/۹۶	۱۴/۱۰	مرد	شهر	دفعات رفت و آمد در یک سال گذشته با دوستان
۲۸/۸۴	۱۷/۵۸	۲۶/۳۲	۱۸/۵۹	۸/۶۸	زن		
۱۸/۲۷	۱۵/۰۶	۲۷/۱۳	۲۶/۰۷	۱۳/۴۶	مرد	روستا	
۲۵/۳۹	۱۵/۲۸	۲۵/۴۳	۲۳/۷۱	۱۰/۱۹	زن	کل	
۲۱/۱۴	۱۶/۲۵	۲۶/۲۰	۲۲/۵۰	۱۳/۹۱	مرد		
۲۷/۸۱	۱۶/۸۹	۲۶/۰۵	۲۰/۱۲	۹/۱۳	زن		

جدول ۹- وضعیت رفت و آمد با همسایگان و همکاران بر حسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۴۲/۳۳	۱۷/۳۰	۱۶/۳۹	۱۳/۵۲	۱۰/۴۶	مرد	شهر	دفعات رفت و آمد در یک سال گذشته با همسایگان
۳۹/۵۴	۱۴/۲۹	۱۶/۲۰	۱۶/۸۲	۱۳/۱۵	زن		
۲۴/۱۶	۱۴/۱۱	۱۹/۲۴	۲۳/۵۹	۱۸/۹۰	مرد	روستا	
۲۱/۰۸	۱۱/۴۰	۱۸/۶۰	۲۵/۸۲	۲۳/۱۰	زن	کل	
۳۶/۸۵	۱۶/۳۴	۱۷/۲۵	۱۶/۵۶	۱۳/۰۰	مرد		
۳۴/۰۳	۱۳/۴۳	۱۶/۹۱	۱۹/۵۱	۱۶/۱۲	زن		
۴۶/۰۶	۱۷/۳۴	۱۵/۶۰	۸/۸۲	۱۲/۱۸	مرد	شهر	دفعات رفت و آمد در یک سال گذشته با همکاران
۶۶/۱۲	۱۱/۳۲	۹/۶۹	۴/۶۲	۸/۲۵	زن		
۳۹/۷۸	۱۷/۶۸	۱۷/۰۶	۱۴/۷۲	۱۰/۷۷	مرد	روستا	
۶۸/۰۶	۸/۴۶	۱۲/۳۴	۵/۷۷	۵/۳۷	زن	کل	
۴۴/۲۷	۱۷/۴۴	۱۶/۰۱	۱۰/۵۰	۱۱/۷۸	مرد		
۶۶/۵۵	۱۰/۶۹	۱۰/۲۷	۴/۸۷	۷/۶۲	زن		

جدولهای ۸ و ۹ رفت و آمد اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان و همکاران را برحسب محل سکونت و جنسیت در یک سال گذشته نشان می دهند. بر اساس جدول، ۵۲ درصد مردان شهری و ۵۸ درصد مردان روستایی در مقابل ۴۹ درصد زنان شهری و ۵۲ درصد زنان روستایی به طور روزانه با اعضای خانواده رفت و آمد داشته اند. این نسبت در بین فامیل و خویشاوندان ۳۶ درصد مردان و ۳۸ درصد زنان شهری و ۴۱ درصد مردان و ۳۷ درصد زنان روستایی را شامل شده است. همچنین رفت و آمد با دوستان در بین مردان و زنان شهری به ترتیب ۲۲ و ۲۸ درصد و برای مردان و زنان روستایی به ترتیب ۱۸ و ۲۵ درصد بوده است. در واقع این نسبت از مردان و زنان در شهر و روستا ابراز داشته اند که هرگز با دوستان خود رفت و آمد نداشته اند. باید گفت که بیشترین رفت و آمدها در کانون خانواده و سپس بین فامیل و خویشاوندان صورت گرفته است. این ارتباط اندک علاوه بر دوستان در بین همسایگان و همکاران نیز خود را نشان داده است. ۴۲ درصد مردان و ۴۰ درصد زنان ساکن در شهرها و ۲۴ درصد مردان و ۲۲ درصد زنان ساکن روستاها گزارش کرده اند که در یک سال گذشته هرگز با همسایگان خود رفت و آمد نداشته اند. بنابراین با توجه به سبک زندگی آپارتمان نشینی و روحیه احتیاط و محافظه کاری، این مسئله به ویژه در شهرها نمود بیشتری دارد. به هر حال این مسئله در بین همکاران نیز که عمدتاً ساکنان شهری هستند مشاهده می شود به طوری که ۴۶ درصد مردان و ۶۶ درصد زنان شهری هرگز با همکاران خود رفت و آمد نداشته اند. این نسبت در روستاها در بین مردان ۳۹ درصد و در بین زنان ۶۷ بوده است. در واقع رفت و آمد در زندگی امروزه بیشتر در چارچوب خانواده و بستگان نزدیک صورت می گیرد. زنان به همراه همسران خود در بین دوستان و همسایگان و یا همکاران خود رفت و آمد می کنند و در سایر موارد با وجود رابطه دوستانه، صمیمیت در محیط کار و... رفت و آمدها بسیار محدود است. در این میان به نظر می رسد که مردان بیشتر از زنان در رفت و آمدهای خود با دوستان و همکاران بدون تشریفات عمل کرده و چندان سخت گیری

نمی‌کنند. در مقابل زنان با احتیاط بیشتری در این زمینه عمل کرده و رفت‌وآمدشان با دوستان و همکاران کمتر است.

جدول ۱۰- توزیع آماره میانگین افراد برحسب رفت‌وآمد با دیگران به تفکیک سال

میانگین		افراد و گروهها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۴/۳	۱/۸	رفت‌وآمد در یک سال گذشته با اعضای خانواده
۳/۳	۲/۸	رفت‌وآمد در یک سال گذشته با فامیل و خویشاوندان
۳/۳	۳/۲	رفت‌وآمد در یک سال گذشته با دوستان
۳/۱	۳/۴	رفت‌وآمد در یک سال گذشته با همسایگان
۳/۰	۳/۸	رفت‌وآمد در یک سال گذشته با همکاران (فقط برای شاغلین)

توزیع میانگین رفت‌وآمد افراد با دیگران به تفکیک در جدول شماره ۱۰ بیان شده است. همان‌طور که آمار و ارقام مندرج در جدول نشان می‌دهند، در سال ۱۳۹۳ ایرانیان بیشتر از هر گروهی، با همکاران (میانگین ۳/۸)، همسایگان (میانگین ۳/۴) و دوستان (میانگین ۳/۲) رفت‌وآمد داشته‌اند. همچنین رفت‌وآمد با اعضای فامیل و خویشاوندان (میانگین ۲/۸) و اعضای خانواده (میانگین ۱/۸) در مرتبه بعد قرار دارند. مقایسه دو تاریخ مذکور بیان می‌دارد که میانگین ۳ گویه رفت‌وآمد با اعضای خانواده، رفت‌وآمد با فامیل و خویشاوندان و رفت‌وآمد با دوستان در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۸۵ کاهش پیدا کرده است و افت محسوسی را تجربه کرده است، اما در مورد دو گویه رفت‌وآمد با همسایگان و رفت‌وآمد با همکاران، وضعیت بالعکس است و میانگین این دو گویه در سال ۹۳ نسبت به گذشته، افزایش پیدا کرده است. همچنین لازم به ذکر است که بالاترین افت به گویه رفت‌وآمد با اعضای خانواده اختصاص دارد، به ترتیبی که میانگین آن از ۴/۳ در سال

۱۳۸۵ به ۱/۸ در سال ۱۳۹۳ نزول پیدا کرده است. نکته دیگر این است که در سال ۱۳۸۵، بالاترین نرخ رفت و آمد به اعضای خانواده و همچنین خویشاوندان اختصاص داشته است، اما در سال ۱۳۹۳ گویه‌های رفت و آمد با همکاران و همسایگان رتبه نخست را از آن خود کرده‌اند که نشان از تغییر الگوی رفت و آمدهای بین گروهی دارد.

بررسی وضعیت حمایت اجتماعی

جدول ۱۱- وضعیت کمک به اعضای خانواده و خویشاوندان و دوستان بر حسب جنسیت و

محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۵۹/۳۸	۲۱/۵۲	۱۴/۱۸	۲/۹۲	۲/۰۰	مرد	شهر	کمک به حل مشکلات حاد اعضای خانواده
۵۶/۹۰	۲۱/۷۷	۱۵/۵۱	۳/۳۸	۲/۴۵	زن		
۵۷/۹۹	۲۱/۴۶	۱۴/۶۷	۳/۴۵	۲/۴۳	مرد	روستا	
۵۲/۹۴	۲۳/۳۳	۱۵/۹۹	۵/۱۰	۲/۶۴	زن		
۵۸/۹۶	۲۱/۵۰	۱۴/۳۳	۳/۰۸	۲/۱۳	مرد	کل	
۵۵/۷۲	۲۲/۲۴	۱۵/۶۵	۳/۸۹	۲/۵۰	زن		
۲۸/۰۹	۳۲/۹۶	۲۹/۰۲	۵/۷۳	۴/۲۰	مرد	شهر	کمک به حل مشکلات حاد فامیل و خویشاوندان
۲۵/۳۹	۳۳/۷۴	۲۹/۲۴	۷/۰۱	۴/۶۲	زن		
۳۱/۰۹	۳۲/۹۶	۲۶/۳۰	۵/۸۵	۳/۸۱	مرد	روستا	
۲۶/۹۱	۳۳/۷۸	۲۶/۹۳	۸/۱۹	۴/۲۰	زن		
۲۸/۹۹	۳۲/۹۶	۲۸/۲۰	۵/۷۷	۴/۰۸	مرد	کل	
۲۵/۸۴	۳۳/۷۵	۲۸/۵۵	۷/۳۶	۴/۴۹	زن		

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۱۷/۶۸	۲۷/۳۴	۳۷/۹۶	۱۰/۴۵	۶/۵۷	مرد	شهر	کمک به حل مشکلات حاد دوستان
۱۵/۰۱	۲۵/۱۱	۳۷/۹۳	۱۲/۱۳	۹/۸۲	زن		
۲۰/۶۶	۲۸/۱۸	۳۵/۸۱	۹/۶۰	۵/۷۵	مرد	روستا	
۱۵/۹۳	۲۶/۹۹	۳۶/۰۶	۱۲/۴۷	۸/۵۴	زن		
۱۸/۵۸	۲۷/۵۹	۳۷/۳۱	۱۰/۲۰	۶/۳۲	مرد	کل	
۱۵/۲۸	۲۵/۶۷	۳۷/۳۷	۱۲/۲۳	۹/۴۴	زن		

جدول ۱۲- وضعیت کمک به همسایگان و همکاران برحسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۱۳/۲۸	۲۰/۱۰	۴۰/۵۸	۱۶/۰۵	۹/۹۹	مرد	شهر	کمک به حل مشکلات حاد همسایگان
۱۱/۸۱	۲۰/۲۹	۴۰/۴۳	۱۶/۰۷	۱۱/۴۱	زن		
۱۷/۸۹	۲۵/۴۵	۳۸/۴۰	۱۱/۸۵	۶/۴۲	مرد	روستا	
۱۴/۵۳	۲۵/۷۶	۳۸/۵۵	۱۳/۷۲	۷/۴۴	زن		
۱۴/۶۷	۲۱/۷۱	۳۹/۹۲	۱۴/۷۹	۸/۹۱	مرد	کل	
۱۲/۶۲	۲۱/۹۲	۳۹/۸۷	۱۵/۳۷	۱۰/۲۲	زن		
۱۲/۰۳	۱۷/۴۱	۳۹/۶۸	۱۴/۶۶	۱۶/۲۲	مرد	شهر	کمک به حل مشکلات حاد همکاران
۹/۶۹	۱۳/۴۴	۲۸/۲۳	۱۰/۹۸	۳۷/۶۶	زن		
۱۵/۲۵	۱۹/۹۷	۳۷/۵۶	۱۲/۴۷	۱۴/۷۵	مرد	روستا	
۸/۸۹	۱۲/۷۳	۲۹/۰۳	۹/۰۷	۴۰/۲۸	زن		
۱۲/۹۵	۱۸/۱۵	۳۹/۰۷	۱۴/۰۳	۱۵/۷۹	مرد	کل	
۹/۵۰	۱۳/۲۸	۲۸/۴۲	۱۰/۵۴	۳۸/۲۷	زن		

جدول ۱۳- وضعیت کمک به همشهریها و مردم برحسب جنسیت و محل سکونت

محل سکونت	جنسیت	اصلاً	کم (۱) تا (۲ نوبت)	تا حدودی (۳) تا (۴ نوبت)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)
کمک به حل مشکلات حاد همشهریها	شهر	مرد	۲۲/۶۶	۳۷/۵۳	۱۳/۸۳	۱۰/۵۰
		زن	۲۲/۸۷	۳۶/۵۶	۱۳/۶۵	۸/۶۸
	روستا	مرد	۲۲/۱۰	۳۶/۸۳	۱۶/۵۵	۱۲/۹۲
		زن	۲۳/۶۰	۳۶/۵۹	۱۵/۴۰	۱۰/۴۶
	کل	مرد	۲۲/۴۹	۳۷/۳۲	۱۴/۶۵	۱۱/۲۳
		زن	۲۳/۰۹	۳۶/۵۷	۱۴/۱۸	۹/۲۱
کمک به حل مشکلات حاد مردم - ایرانیان	شهر	مرد	۲۲/۲۷	۳۷/۱۵	۱۳/۷۳	۱۰/۹۶
		زن	۲۲/۴۹	۳۶/۳۷	۱۳/۲۹	۹/۱۷
	روستا	مرد	۲۲/۲۱	۳۵/۶۵	۱۶/۲۱	۱۳/۱۷
		زن	۲۳/۹۳	۳۵/۸۶	۱۴/۵۹	۱۰/۷۸
	کل	مرد	۲۲/۲۵	۳۶/۷۰	۱۴/۴۷	۱۱/۶۳
		زن	۲۲/۹۱	۳۶/۲۲	۱۳/۶۸	۹/۶۵

کمک به حل مشکلات حاد اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران، اهالی محله، افراد هم قوم و هم‌مذهب، همشهریها و سایر ایرانیان را برحسب محل سکونت و جنسیت در جداول ۱۱ تا ۱۳ درج شده است. بر اساس جدول، بیشترین کمک به حل مشکلات حاد در بین اعضای خانواده صورت گرفته و حدود ۶۰ درصد مردان و ۵۷ درصد زنان شهری، ۵۸ درصد مردان و ۵۳ درصد زنان روستایی کاملاً برای کمک به حل مشکلات حاد اعضای خانواده کمک کرده‌اند. به عبارت دیگر در صورت نیاز مالی شدید و یا بروز آسیبهایی چون زلزله و سیل و ... اعضای خانواده بیش‌ازپیش به یکدیگر وابسته می‌شوند و احساس همدلی بین اعضای خانواده به‌ویژه پدر و مادر، خواهر و برادر

بیشتر است. این امر نشان می‌دهد که ایرانیان هنوز خانواده را به‌عنوان اولین واحد اجتماعی تلقی کرده و مشکلات خانواده را مشکل خود تلقی و در جهت کمک به حل آن تلاش می‌کنند. در عین حال باید گفت که برخلاف خانواده، کمک به حل مشکلات حاد در بین فامیل و خویشاوندان پررنگ نبوده است. تنها ۲۸ درصد مردان و ۲۵ درصد زنان شهری و ۳۱ درصد مردان و ۲۶ درصد زنان روستایی اذعان داشته‌اند که در حل مشکلات حاد از فامیل و خویشاوندان کمک دریافت کرده یا خود کمک کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که سبک زندگی امروزی باعث دوری اعضای فامیل و خویشاوندان از یکدیگر شده و بنابراین افراد علی‌رغم نسبت فامیلی در دریافت کمک و حتی اظهار مشکلات خود در بین فامیل و خویشان احتیاط بیشتری نشان می‌دهند. به‌طور متوسط ۳۸ درصد مردان و زنان شهری و ۳۶ درصد مردان و زنان روستایی در حل مشکلات حاد از دوستان کمک دریافت کرده و یا در صورت مشکلات حاد دوستان به آنها کمک کرده‌اند. همچنین ۴۰ درصد مردان و زنان شهری و ۳۸ درصد مردان و زنان روستایی در حل مشکلات حاد به همسایگان، همکاران و اهالی محله کمک کرده‌اند. در بین افراد هم قوم و هم‌مذهب نیز به‌طور متوسط ۳۸ درصد مردان و زنان شهری و روستایی در حل مشکلات حاد تا حدودی کمک کرده‌اند. در بین همشهریها ۳۶ درصد مردان و زنان شهری و روستایی در حل مشکلات به همشهریهای خود کمک کرده‌اند. بنابراین می‌توان گفت که در صورت مشکلات حاد، ایرانیان در وهله اول به اعضای خانواده و فامیل و خویشاوندان، در وهله دوم به ترتیب نسبت به دوستان، همکاران، افراد هم قوم و همشهریها کمک می‌کنند.

جدول ۱۴- توزیع آماره میانگین افراد بر حسب میزان کمک به حل مشکلات دیگران به تفکیک سال

میانگین		افراد و گروهها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۴/۵	۴/۳	کمک به حل مشکلات حاد اعضای خانواده
۴/۱	۳/۷	کمک به حل مشکلات حاد فامیل و خویشاوندان
۳/۹	۳/۳	کمک به حل مشکلات حاد دوستان
۳/۵	۳/۱	کمک به حل مشکلات حاد همسایگان
۳/۶	۲/۸	کمک به حل مشکلات حاد همکاران (فقط شاغلین)
۳/۲	۲/۹	کمک به حل مشکلات حاد اهالی محله
۳/۲	۲/۸	کمک به حل مشکلات حاد افراد هم قوم و هم مذهب
۳/۱	۲/۸	کمک به حل مشکلات حاد همشهریها
۳/۲	۲/۸	کمک به حل مشکلات حاد مردم (ایرانیان)

جدول شماره ۱۴، به توزیع میانگین مشارکت افراد در کمک به حل مشکلات دیگران به منظور حمایت اجتماعی اختصاص دارد. داده‌های این جدول حاکی از آن هستند که ایرانیان بیشتر از هر گروهی، به حل مشکلات حاد اعضای خانواده خویش (میانگین ۴/۳) و پس از ایشان به حل مشکلات خویشاوندان (میانگین ۳/۷) کمک کرده‌اند. همچنین کمک به حل مشکلات حاد دوستان (میانگین ۳/۳)، همسایگان (میانگین ۳/۱) و اهالی محل (میانگین ۲/۹) از حیث رتبه، در رده‌های بعدی قرار دارد. لازم به ذکر است که مشارکت مردم ایران در حل مشکلات حاد همکاران، افراد هم قوم و هم مذهب، همشهریان و ایرانیان دارای میانگین برابر ۲/۸ است. پس از مقایسه داده‌های سالهای ۱۳۹۳ و ۱۳۸۵ درمی‌یابیم که تمامی میانگینها در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۸۵ دچار کاهش محسوس بوده است، اما این نکته نباید مغفول بماند که تمامی میانگینها علی‌رغم آنکه در سال ۹۳ کاهش پیدا کرده‌اند، اما همچنان بالاتر از حد متوسط (۲/۵) قرار دارند.

بررسی وضعیت اعتماد اجتماعی

جدول ۱۵- وضعیت اعتماد به اعضای خانواده و خویشاوندان و دوستان بر حسب جنسیت و

محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۷۲/۰۷	۲۰/۸۰	۴/۹۵	۱/۴۰	۰/۷۸	مرد	شهر	اعتماد به اعضای خانواده	
۷۱/۴۳	۲۰/۷۳	۵/۴۰	۱/۵۰	۰/۹۳	زن			
۷۲/۱۳	۲۰/۶۳	۴/۴۹	۱/۸۸	۰/۸۷	مرد	روستا		
۶۸/۱۰	۲۲/۶۶	۶/۵۰	۱/۹۶	۰/۷۷	زن			
۷۲/۰۹	۲۰/۷۵	۴/۸۱	۱/۵۴	۰/۸۱	مرد	کل		
۷۰/۴۴	۲۱/۳۱	۵/۷۳	۱/۶۴	۰/۸۸	زن			
۲۲/۹۱	۳۵/۵۲	۲۷/۶۱	۸/۵۳	۵/۴۳	مرد	شهر		اعتماد به فامیل و خویشاوندان
۲۱/۷۲	۳۳/۴۰	۳۰/۱۱	۹/۴۵	۵/۳۲	زن			
۲۹/۲۰	۳۴/۵۷	۲۴/۷۹	۷/۷۹	۳/۶۶	مرد	روستا		
۲۶/۱۴	۳۳/۱۳	۲۸/۰۸	۸/۶۵	۴/۰۰	زن			
۲۴/۸۰	۳۵/۲۳	۲۶/۷۶	۸/۳۱	۴/۹۰	مرد	کل		
۲۳/۰۴	۳۳/۳۲	۲۹/۵۰	۹/۲۱	۴/۹۳	زن			
۱۰/۷۴	۲۴/۷۰	۴۰/۴۳	۱۵/۱۱	۹/۰۲	مرد	شهر	اعتماد به دوستان	
۹/۳۲	۲۲/۵۲	۳۸/۷۲	۱۶/۰۷	۱۳/۳۷	زن			
۱۵/۰۱	۲۷/۱۸	۳۷/۴۲	۱۳/۱۱	۷/۲۸	مرد	روستا		
۱۲/۵۳	۲۵/۰۰	۳۷/۲۹	۱۴/۹۴	۱۰/۲۵	زن			
۱۲/۰۲	۲۵/۴۴	۳۹/۵۳	۱۴/۵۱	۸/۵۰	مرد	کل		
۱۰/۲۸	۳۲/۲۶	۳۸/۳۰	۱۵/۷۳	۱۲/۴۴	زن			

جدول ۱۶- وضعیت اعتماد به همسایگان و همکاران و اهالی محله بر حسب جنسیت و محل

سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۵/۷۹	۱۳/۷۹	۴۱/۵۲	۲۳/۸۸	۱۵/۰۲	مرد	شهر	اعتماد به همسایگان
۵/۵۲	۱۴/۸۷	۳۷/۸۴	۲۳/۵۲	۱۸/۲۵	زن		
۱۰/۷۶	۲۱/۹۴	۴۰/۹۹	۱۷/۸۹	۸/۴۲	مرد	روستا	
۹/۱۴	۲۰/۸۷	۴۱/۲۳	۱۸/۵۰	۱۰/۲۶	زن		
۷/۲۸	۱۶/۲۴	۴۱/۳۶	۲۲/۰۸	۱۳/۰۳	مرد	کل	
۶/۶۰	۱۶/۶۶	۳۸/۸۵	۲۲/۰۲	۱۵/۸۶	زن		
۴/۳۲	۱۲/۰۸	۴۱/۲۴	۲۱/۰۹	۲۱/۲۸	مرد	شهر	اعتماد به همکاران
۳/۶۴	۸/۶۱	۲۵/۲۸	۱۵/۲۴	۴۷/۲۳	زن		
۷/۵۰	۱۶/۰۸	۴۱/۲۵	۱۷/۹۲	۱۷/۲۵	مرد	روستا	
۵/۰۶	۸/۳۷	۲۶/۹۵	۱۲/۵۵	۴۷/۰۸	زن		
۵/۲۴	۱۳/۲۳	۴۱/۲۴	۲۰/۱۷	۲۰/۱۲	مرد	کل	
۳/۹۶	۸/۵۵	۲۵/۶۶	۱۴/۶۳	۴۷/۲۰	زن		
۳/۶۱	۸/۰۸	۳۶/۸۶	۲۹/۵۱	۲۱/۹۴	مرد	شهر	اعتماد به اهالی محله
۲/۶۳	۸/۱۵	۳۱/۸۶	۲۹/۲۷	۲۸/۰۸	زن		
۶/۶۸	۱۵/۳۴	۴۲/۸۸	۲۳/۶۲	۱۱/۴۸	مرد	روستا	
۵/۰۱	۱۳/۳۷	۳۹/۶۵	۲۶/۷۳	۱۵/۲۴	زن		
۴/۵۳	۱۰/۲۷	۳۸/۶۷	۲۷/۷۴	۱۸/۷۹	مرد	کل	
۳/۳۴	۹/۷۱	۳۴/۱۸	۲۸/۵۲	۲۴/۲۶	زن		

جدول ۱۷- وضعیت اعتماد به اعضای هم قوم و هم‌مذهب و هم‌شهریان و ایرانیان برحسب

جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۳/۲۵	۷/۰۷	۳۴/۲۱	۳۱/۴۴	۲۴/۰۳	مرد	شهر	اعتماد به همشهریها
۲/۳۱	۶/۳۸	۳۰/۸۹	۳۰/۶۵	۲۹/۷۷	زن		
۵/۰۶	۱۱/۷۰	۳۹/۰۰	۲۸/۵۱	۱۵/۷۳	مرد	روستا	
۴/۲۳	۹/۴۴	۳۶/۶۱	۲۹/۵۰	۲۰/۲۳	زن		
۳/۸۰	۸/۴۶	۳۵/۶۵	۳۰/۵۶	۲۱/۵۳	مرد	کل	
۲/۸۸	۷/۲۹	۳۲/۵۹	۳۰/۳۱	۲۶/۹۴	زن		
۳/۶۲	۷/۰۶	۳۴/۰۸	۳۰/۴۳	۲۴/۸۱	مرد	شهر	اعتماد به مردم (ایرانیان)
۲/۶۶	۶/۲۷	۳۰/۳۳	۳۰/۴۴	۳۰/۳۰	زن		
۵/۳۳	۱۱/۶۴	۳۷/۹۰	۲۷/۷۲	۱۷/۴۱	مرد	روستا	
۴/۴۲	۹/۳۰	۳۵/۴۷	۲۹/۴۳	۲۱/۳۶	زن		
۴/۱۳	۸/۴۳	۳۵/۲۲	۲۹/۶۲	۲۲/۵۹	مرد	کل	
۳/۱۸	۷/۱۸	۳۱/۸۶	۳۰/۱۴	۲۷/۶۴	زن		

توزیع درصد اعتماد به اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران، اهالی محله، افراد هم قوم و هم‌مذهب، همشهریها و سایر ایرانیان را برحسب محل سکونت و جنسیت در جداول ۱۵ تا ۱۷ آمده است. بر اساس جدول، به‌طور متوسط بیش از ۷۰ درصد مردان و زنان شهری و روستایی به اعضای خانواده خود اعتماد کامل داشته‌اند. با توجه به اینکه خانواده‌های ایرانی با اعضای خانواده احساس دوستی و تعلق دارند در نتیجه نیز به آنها اعتماد کامل دارند. اعتماد بین فامیل و خویشاوندان ۳۵ درصد اظهار شده است. بنابراین می‌توان گفت که هرچه از دایره خانواده و بستگان نزدیک فاصله

می‌گیریم احتیاط و روحیه محافظه‌کاری و پنهان کردن مسائل و مشکلات بین فامیل و خویشان بیشتر می‌شود و در این حالت اعتماد پایین می‌آید. و روحیه کمک و یاری بین افراد کاهش پیدا می‌کند. درعین حال بین دوستان، همسایگان، همکاران، اهالی محله، افراد هم قوم و مذهب و همشهریها به‌طور متوسط ۴۰ درصد تا حدودی به یکدیگر اعتماد داشته‌اند.

جدول ۱۸- توزیع آماره میانگین افراد برحسب میزان اعتماد به دیگران به تفکیک سال

میانگین		افراد و گروهها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۴/۶	۴/۶	اعتماد به اعضای خانواده
۳/۷	۳/۶	اعتماد به فامیل و خویشاوندان
۳/۵	۳/۱	اعتماد به دوستان
۲/۹	۲/۸	اعتماد به همسایگان
۳/۱	۲/۴	اعتماد به همکاران (فقط شاغلین)
۲/۶	۲/۴	اعتماد به اهالی محله
۲/۶	۲/۴	اعتماد به هم قوم و هم‌مذهب
۲/۵	۲/۳	اعتماد به همشهریها
۲/۶	۲/۳	اعتماد به مردم (ایرانیان)

داده‌های مربوط به توزیع میانگین اعتماد افراد به گروههای مختلف در جدول شماره ۱۸ درج شده است. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود، ایرانیان بیش از هر گروهی، به اعضای خانواده خویش (میانگین ۴/۶) و بعد از این گروه، در درجه دوم نسبت به گروههای فامیلی و خویشاوندی (میانگین ۳/۶) و دوستان (میانگین ۳/۱) اعتماد دارند. همچنین اعتماد مردم ایران نسبت به گروه همسایگی (میانگین ۲/۸) در رتبه بعدی قرار دارد. اما اعتماد مردم ایران به سایر گروهها کمتر از حد متوسط میانگین (۲/۵) است به نحوی که اعتماد مردم به همکاران، اهالی محله و افراد هم قوم و هم‌مذهب ۲/۴؛ و اعتماد به همشهریان و سایر مردم ایران ۲/۳ است.

مقایسه داده‌های مربوط به دو تاریخ مذکور نشان می‌دهند که به‌جز گویه‌های اعتماد به اعضای خانواده که در ۲ سال مورد بحث ثابت مانده است، میانگین سایر گویه‌های مربوط به سنجش اعتماد اجتماعی در سال ۱۳۹۳ کاهش پیدا کرده است. ضمن اینکه در هر دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۳ اعتماد به اعضای خانواده، دارای بالاترین حد میانگین و اعتماد به همشهریان دارای پایین‌ترین حد میانگین است.

بررسی وضعیت احساس تعلق و دوستی

جدول ۱۹- وضعیت احساس تعلق و دوستی با اعضای خانواده و خویشاوندان و دوستان

برحسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۶۶/۳۴	۲۵/۱۰	۵/۸۳	۱/۹۴	۰/۷۹	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با اعضای خانواده	
۶۸/۱۶	۲۴/۱۹	۵/۴۰	۱/۴۸	۰/۷۷	زن			
۶۶/۶۵	۲۴/۸۶	۶/۰۵	۱/۹۰	۰/۵۵	مرد	روستا		
۶۵/۸۳	۲۵/۵۰	۶/۵۲	۱/۶۴	۰/۵۱	زن			
۶۶/۴۳	۲۵/۰۳	۵/۹۰	۱/۹۲	۰/۷۲	مرد	کل		
۶۷/۴۶	۲۴/۵۸	۵/۷۴	۱/۵۳	۰/۶۹	زن			
۲۴/۲۳	۴۰/۸۵	۲۴/۵۰	۷/۱۰	۳/۳۲	مرد	شهر		احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با فامیل و خویشاوندان
۲۴/۲۲	۴۱/۹۴	۲۴/۲۲	۶/۶۸	۲/۹۳	زن			
۳۱/۰۳	۳۹/۶۵	۲۱/۸۰	۵/۵۲	۲/۰۱	مرد	روستا		
۲۹/۴۸	۳۹/۴۰	۲۳/۱۹	۵/۹۹	۱/۹۴	زن			
۲۶/۲۸	۴۰/۴۹	۲۳/۶۹	۶/۶۲	۲/۹۲	مرد	کل		
۲۵/۷۹	۴۱/۱۹	۲۳/۹۱	۶/۴۸	۲/۶۳	زن			

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر	زیاد (۵ تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱ تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۱۲/۴۶	۳۱/۹۲	۳۷/۶۳	۱۱/۶۶	۶/۳۴	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با دوستان
۱۱/۲۵	۳۰/۲۵	۳۴/۹۴	۱۳/۵۰	۱۰/۰۶	زن		
۱۵/۹۴	۳۴/۷۴	۳۴/۱۹	۱۰/۳۹	۴/۷۵	مرد	روستا	
۱۳/۴۵	۳۲/۲۴	۳۴/۴۱	۱۲/۳۷	۷/۵۳	زن	کل	
۱۳/۵۰	۳۲/۷۶	۳۶/۵۹	۱۱/۲۸	۵/۸۶	مرد		
۱۱/۹۱	۳۰/۸۴	۳۴/۷۸	۱۳/۱۶	۹/۳۰	زن		

جدول ۲۰- وضعیت احساس تعلق و دوستی با همسایگان و همکاران و اهالی محله بر حسب

جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر	زیاد (۵ تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱ تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۵/۷۱	۱۶/۶۶	۴۰/۰۶	۲۳/۸۸	۱۳/۷۰	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با همسایگان
۶/۰۹	۱۹/۴۱	۳۶/۸۴	۲۲/۸۲	۱۴/۸۵	زن		
۱۰/۸۸	۲۷/۷۴	۳۹/۳۲	۱۶/۰۵	۶/۰۱	مرد	روستا	
۹/۷۱	۲۸/۳۱	۳۸/۷۴	۱۶/۲۱	۷/۰۲	زن	کل	
۷/۲۶	۱۹/۹۹	۳۹/۸۴	۲۱/۵۲	۱۱/۳۹	مرد		
۷/۱۷	۲۲/۰۶	۳۷/۴۰	۲۰/۸۵	۱۲/۵۲	زن		
۴/۹۴	۱۶/۱۲	۳۸/۴۰	۲۰/۶۹	۱۹/۸۵	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با همکاران
۳/۹۲	۱۱/۷۶	۲۳/۵۵	۱۴/۶۲	۴۶/۱۵	زن		
۸/۶۷	۲۰/۲۵	۳۸/۷۷	۱۶/۵۴	۱۵/۷۷	مرد	روستا	
۴/۶۷	۱۲/۹۸	۲۶/۰۵	۱۲/۰۴	۴۴/۲۶	زن	کل	
۶/۰۲	۱۷/۳۱	۳۸/۵۱	۱۹/۴۹	۱۸/۶۸	مرد		
۴/۰۹	۱۲/۰۴	۲۴/۱۳	۱۴/۰۲	۴۵/۷۱	زن		

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴) نوبت)	کم (۱) تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت	
۳/۷۹	۱۱/۲۷	۳۵/۳۹	۲۹/۶۹	۱۹/۸۶	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با اهالی محله
۳/۴۲	۱۱/۲۷	۳۱/۰۴	۲۹/۵۳	۲۴/۷۴	زن		
۸/۰۳	۱۹/۵۰	۴۱/۲۹	۲۲/۴۷	۸/۷۱	مرد	روستا	
۶/۳۶	۱۸/۵۹	۳۸/۸۲	۲۴/۴۱	۱۱/۸۱	زن		
۵/۰۶	۱۳/۷۴	۳۷/۱۶	۲۷/۵۲	۱۶/۵۱	مرد	کل	
۴/۳۰	۱۳/۴۵	۳۳/۳۶	۲۸/۰۱	۲۰/۸۹	زن		

جدول ۲۱- وضعیت احساس تعلق و دوستی با اعضای هم قوم و هم‌مذهب و هم‌شهریان و

ایرانیان برحسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا ۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴) نوبت)	کم (۱) تا ۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۳/۸۷	۱۰/۷۰	۳۳/۸۸	۳۰/۱۶	۲۱/۴۰	مرد	شهر	احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با هم‌شهریها	
۳/۲۸	۱۰/۳۴	۳۱/۰۱	۲۹/۷۹	۲۵/۵۸	زن			
۶/۶۸	۱۵/۰۶	۳۸/۱۷	۲۷/۰۸	۱۳/۰۱	مرد	روستا		
۵/۰۲	۱۳/۹۷	۳۶/۷۰	۲۸/۲۲	۱۶/۱۱	زن			
۴/۷۱	۱۲/۰۱	۳۵/۱۷	۲۹/۲۳	۱۸/۸۸	مرد	کل		
۳/۸۰	۱۱/۴۲	۳۲/۷۰	۲۹/۳۲	۲۲/۷۶	زن			
۴/۷۱	۱۱/۱۴	۳۲/۷۳	۲۹/۴۸	۲۱/۹۵	مرد	شهر		احساس دوستی، تعلق ویکی بودن با مردم (ایرانیان)
۳/۹۴	۱۰/۸۰	۲۹/۹۴	۲۹/۲۶	۲۶/۰۶	زن			
۷/۱۶	۱۵/۱۱	۳۶/۴۹	۲۷/۲۰	۱۴/۰۴	مرد	روستا		
۵/۴۷	۱۳/۹۹	۳۴/۶۰	۲۸/۱۸	۱۷/۷۵	زن			
۵/۴۴	۱۲/۳۳	۳۳/۸۶	۲۸/۷۹	۱۹/۵۸	مرد	کل		
۴/۳۹	۱۱/۷۵	۳۱/۳۳	۲۸/۹۴	۲۳/۵۹	زن			

توزیع درصد احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با اعضای خانواده، فامیل و خویشاوندان، دوستان، همسایگان، همکاران، اهالی محله، افراد هم قوم و مذهب، همشهریها و سایر مردم ایران را برحسب محل سکونت و جنسیت در جداول ۱۹ تا ۲۱ درج شده‌اند. بر اساس جدول، به‌طور متوسط ۶۶ درصد مردان و زنان ساکن در شهرها و روستاها با اعضای خانواده خود احساس دوستی، تعلق و یکی بودن دارند و این امر در شهرها و روستاها تفاوت بسیار اندکی دارد. به‌طور کلی مردم ایران در درجه اول اعضای خانواده خود را به‌عنوان واحد تعلق اجتماعی دانسته و نسبت به آن احساس یکی بودن و تعلق می‌کنند. بعد از اعضای خانواده، احساس دوستی و تعلق در بین فامیل و خویشاوندان قرار دارد که به‌طور متوسط در بین مردان و زنان ساکن در شهرها و روستاها حدود ۴۰ درصد است. به‌عبارت‌دیگر ۴۰ درصد پاسخگویان اظهار داشته‌اند که با فامیل و خویشاوندان خود احساس دوستی و تعلق و یکی بودن زیادی را تجربه کرده‌اند. در مقابل احساس دوستی با دوستان نیز بعد از فامیل قرار داشته و به‌طور متوسط ۳۵ درصد افراد ابراز داشته‌اند که با دوستان احساس یکی بودن دارند. اما در ارتباط با احساس همسایگی، همکاران و اهالی محله و افراد هم قوم و مذهب، همشهریها و سایر مردم ایران این احساس دوستی و تعلق در حدود ۳۰ درصد رسیده است. در واقع در بین همسایگان و همکاران و اهالی محله و همشهریها تا حدودی احساس تعلق و یکی بودن وجود داشته و این امر پررنگ نبوده و این افراد نسبت به اعضای خانواده و فامیل و خویشاوندان در مراتب بعدی احساس دوستی و تعلق دارند. البته سبک زندگی جدید این فاصله را بیشتر کرده است.

جدول ۲۲- توزیع آماره میانگین افراد برحسب میزان احساس تعلق و دوستی با دیگران به

تفکیک سال

میانگین		افراد و گروهها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۴/۶	۴/۵	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با اعضای خانواده
۳/۹	۳/۸	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با فامیل و خویشاوندان
۳/۷	۳/۳	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با دوستان
۳/۰	۲/۹	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با همسایگان
۳/۲	۲/۵	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با همکاران (فقط شاغلین)
۲/۶	۲/۶	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با اهالی محله
۲/۷	۲/۵	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با هم قوم و هم مذهب
۲/۷	۲/۵	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با همشهریها
۲/۸	۲/۵	احساس دوستی، تعلق و یکی بودن با مردم (ایرانیان)

جدول شماره ۲۲ توزیع میانگین احساس تعلق و دوستی افراد با گروههای مختلف اجتماعی را نشان می‌دهد. داده‌ها نشان می‌دهند که در سال ۱۳۹۳، مردم جامعه ایران، در درجه نخست نسبت به اعضای خانواده (میانگین ۴/۵) و فامیل و خویشاوندان (میانگین ۳/۸) احساس تعلق و دوستی داشتند و بعد از این دو گروه در مورد گروههای دوستان (میانگین ۳/۳) و همسایگان (میانگین ۲/۹) بیشترین احساس تعلق را دارا بوده‌اند. همچنین احساس تعلق ایرانیان نسبت به گروههای اهالی محله (میانگین ۲/۶) و سایر گروههای همکاران، افراد هم قوم و هم مذهب، همشهریان و مردم ایران (میانگین ۲/۵) در رتبه‌های بعدی قرار دارد. مقایسه دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۹۳ نشان می‌دهد که به جز گویه اهالی محله، احساس تعلق مردم ایران در سال ۹۳ نسبت به سال ۸۵ کاهش پیدا کرده است، اما علی‌رغم این کاهش،

مردم در سال ۱۳۹۳، نسبت به تمامی گروهها از احساس تعلق و دوستی بالاتر از حد متوسط میانگین (۲/۵) برخوردار هستند.

بررسی وضعیت هنجارها و ارزشهای اجتماعی

جدول ۲۳- وضعیت رعایت راست‌گویی و امانت‌داری و گذشت بر حسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۱/۶۴	۷/۴۶	۳۵/۵۶	۳۶/۵۸	۱۸/۷۷	مرد	شهر	رعایت مردم نسبت به راست‌گویی و پرهیز از دروغ‌گویی	
۱/۵۹	۷/۲۰	۳۷/۵۲	۳۶/۰۶	۱۷/۶۳	زن			
۲/۹۳	۱۴/۷۵	۴۱/۶۲	۲۸/۹۰	۱۱/۷۹	مرد	روستا		
۲/۵۶	۱۴/۳۳	۴۳/۲۴	۲۸/۳۱	۱۱/۵۶	زن			
۲/۰۳	۹/۶۶	۳۷/۳۸	۳۴/۲۷	۱۶/۶۷	مرد	کل		
۱/۸۸	۹/۳۳	۳۹/۲۲	۳۳/۷۵	۱۵/۸۲	زن			
۱/۴۰	۹/۱۴	۳۹/۸۰	۳۵/۶۰	۱۴/۰۵	مرد	شهر		رعایت مردم نسبت به امانت‌داری (حفظ اسرار و امانت دیگران)
۱/۳۲	۹/۵۵	۴۱/۸۵	۳۴/۵۴	۱۲/۷۳	زن			
۲/۸۰	۱۷/۶۵	۴۳/۳۱	۲۶/۹۹	۹/۲۴	مرد	روستا		
۲/۳۶	۱۶/۶۷	۴۵/۳۵	۲۷/۱۵	۸/۴۷	زن			
۱/۸۲	۱۱/۷۰	۴۰/۸۶	۳۳/۰۱	۱۲/۶۰	مرد	کل		
۱/۶۳	۱۱/۶۷	۴۲/۸۹	۳۲/۳۴	۱۱/۴۶	زن			
۱/۲۹	۸/۸۸	۳۸/۲۹	۳۶/۱۱	۱۵/۴۳	مرد	شهر	رعایت مردم نسبت به گذشت (فداکاری، عفو و بخشش)	
۱/۱۸	۹/۴۹	۴۰/۲۶	۳۵/۲۵	۱۳/۸۲	زن			
۲/۴۴	۱۸/۲۳	۴۱/۹۳	۲۷/۴۳	۹/۹۶	مرد	روستا		
۲/۰۰	۱۷/۶۹	۴۴/۳۶	۲۶/۵۷	۹/۳۸	زن			
۱/۶۴	۱۱/۶۹	۳۹/۳۹	۳۳/۵۰	۱۳/۷۹	مرد	کل		
۱/۴۲	۱۱/۹۴	۴۱/۴۸	۳۲/۶۶	۱۲/۵۰	زن			

جدول ۲۴- وضعیت رعایت عدالت و پرهیز از تقلب بر حسب جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۱/۱۶	۷/۲۱	۳۶/۶۷	۳۷/۲۲	۱۷/۷۴	مرد	شهر	رعایت مردم نسبت به انصاف و رعایت عدالت	
۱/۰۳	۷/۸۸	۳۷/۷۶	۳۷/۱۳	۱۶/۱۹	زن			
۲/۰۸	۱۵/۲۰	۴۲/۲۵	۲۸/۸۳	۱۱/۶۴	مرد	روستا		
۱/۶۶	۱۵/۲۸	۴۳/۲۵	۲۹/۴۴	۱۰/۳۷	زن			
۱/۴۴	۹/۶۱	۳۸/۳۵	۳۴/۷۰	۱۵/۹۰	مرد	کل		
۱/۲۲	۱۰/۰۹	۳۹/۳۹	۳۴/۸۴	۱۴/۴۶	زن			
۱/۲۸	۷/۱۰	۳۶/۳۳	۳۸/۰۹	۱۷/۱۹	مرد	شهر		رعایت مردم نسبت به درستکاری و پرهیز از تقلب
۱/۰۳	۷/۰۹	۳۷/۸۲	۳۷/۸۲	۱۶/۲۵	زن			
۱/۷۳	۱۴/۶۵	۴۱/۸۹	۳۰/۳۲	۱۱/۴۲	مرد	روستا		
۱/۴۹	۱۳/۵۵	۴۴/۵۳	۳۰/۱۵	۱۰/۲۸	زن			
۱/۴۲	۹/۳۷	۳۸/۰۱	۳۵/۷۵	۱۵/۴۵	مرد	کل		
۱/۱۶	۹/۰۲	۳۹/۸۲	۳۵/۵۳	۱۴/۴۷	زن			

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲۵- وضعیت رعایت حقوق دیگران و احترام به دیگران و احترام به بزرگ‌ترها برحسب

جنسیت و محل سکونت

کاملاً (۷) نوبت و بیشتر)	زیاد (۵) تا (۶ نوبت)	تا حدودی (۳ تا ۴ نوبت)	کم (۱) تا (۲ نوبت)	اصلاً	جنسیت	محل سکونت		
۲/۰۷	۸/۶۵	۳۸/۲۶	۳۴/۸۲	۱۶/۲۰	مرد	شهر	رعایت مردم نسبت به رعایت حقوق دیگران	
۱/۶۷	۸/۸۹	۴۰/۱۷	۳۴/۹۵	۱۴/۳۳	زن			
۳/۶۹	۱۸/۴۶	۴۲/۱۰	۲۵/۹۳	۹/۸۳	مرد	روستا		
۳/۰۶	۱۷/۰۴	۴۴/۲۶	۲۵/۹۰	۹/۷۵	زن			
۲/۵۶	۱۱/۵۹	۳۹/۴۲	۳۲/۱۵	۱۴/۲۸	مرد	کل		
۲/۰۸	۱۱/۳۱	۴۱/۳۹	۳۲/۲۵	۱۲/۹۶	زن			
۳/۲۵	۱۳/۹۵	۴۱/۱۴	۲۹/۶۵	۱۲/۰۰	مرد	شهر		رعایت مردم نسبت به احترام به دیگران
۳/۰۰	۱۴/۵۳	۴۲/۲۸	۲۹/۵۹	۱۰/۶۰	زن			
۶/۷۳	۲۵/۳۰	۴۰/۱۹	۲۰/۷۱	۷/۰۷	مرد	روستا		
۵/۹۹	۲۴/۴۵	۴۲/۴۳	۲۰/۳۲	۶/۸۰	زن			
۴/۳۰	۱۷/۳۷	۴۰/۸۵	۲۶/۹۶	۱۰/۵۲	مرد	کل		
۳/۸۹	۱۷/۴۹	۴۲/۳۲	۲۶/۸۲	۹/۴۷	زن			
۶/۳۰	۱۸/۶۰	۳۶/۷۶	۲۷/۱۳	۱۱/۲۲	مرد	شهر	رعایت مردم نسبت به احترام به بزرگ‌ترها	
۶/۰۵	۱۸/۴۷	۳۸/۷۷	۲۷/۰۱	۹/۶۹	زن			
۱۱/۷۱	۲۸/۲۰	۴۸/۳۷	۱۹/۱۵	۶/۵۷	مرد	روستا		
۱۰/۴۱	۲۷/۷۱	۳۶/۴۸	۱۹/۱۳	۶/۲۶	زن			
۷/۹۲	۲۱/۴۹	۳۶/۰۴	۲۴/۷۳	۹/۸۲	مرد	کل		
۷/۳۵	۲۱/۲۳	۳۸/۰۹	۲۴/۶۶	۸/۶۷	زن			

توزیع درصد نظر اشخاص بابت رعایت راست‌گویی و پرهیز از دروغ، امانت‌داری و حفظ اسرار دیگران، عفو و بخشش و فداکاری، رعایت انصاف و عدالت، درستکاری و پرهیز از تقلب، صراحت بیان و شجاعت در حقیقت‌گویی، پایبندی به قانون، رعایت حقوق دیگران، احترام به

دیگران و احترام به بزرگ‌ترها را برحسب محل سکونت و جنسیت در جداول ۲۳ تا ۲۵ نشان داده شده است. بر اساس جدول به‌طور متوسط ۳۴ درصد مردان و زنان شهری و روستایی، راست‌گویی و پرهیز از دروغ را در حد کم رعایت کرده‌اند. حدود ۴۰ درصد مردان و زنان شهری و روستایی نیز معتقدند امانت‌داری، بخشش و انصاف و عدالت را در حد کم رعایت کرده‌اند. با وجود آنکه شاخصهای مورد اشاره بیشتر مقولات اخلاقی هستند که اکثریت افراد جامعه خود را ملزم به رعایت آن می‌دانند و در واقع کمتر کسی است که دروغ‌گویی و خیانت‌درامانت را مذموم تلقی نکند و یا روحیه عفو و بخشش و انصاف و عدالت را زیر سؤال ببرد بنابراین می‌توان گفت که مقولات اخلاقی همیشه و در همه حال بدون توجه به مذهب و دین خاص همواره مورد احترام مردم و جامعه بوده و از این جهت تفاوتی میان ملیتهای مختلف وجود ندارد.

جدول ۲۶- توزیع آماره میانگین افراد برحسب میزان رعایت و پایبندی به ارزشهای اجتماعی

به تفکیک سال

میانگین		ارزشها و هنجارها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۲/۳	۲/۴	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به راست‌گویی و پرهیز از دروغ‌گویی
۲/۷	۲/۶	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به امانت‌داری (حفظ اسرار و امانت دیگران)
۲/۹	۲/۵	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به گذشت (فداکاری، عفو و بخشش)
۲/۵	۲/۴	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به انصاف و رعایت عدالت
۲/۴	۲/۴	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به درستکاری و پرهیز از تقلب
۲/۶	۲/۵	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به صراحت در بیان و شجاعت در حقیقت‌گویی
-	۲/۶	نظر اشخاص بابت رعایت مردم به پایبندی به قانون
-	۲/۵	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به رعایت حقوق دیگران
-	۲/۸	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به احترام به دیگران (به‌طور کلی)
-	۲/۹	نظر اشخاص بابت رعایت مردم نسبت به احترام به بزرگ‌ترها (به‌طور کلی)

داده‌های مندرج در جدول شماره ۲۶، نظر مردم ایران را درباره پایبندی و رعایت

ارزشهای اجتماعی نشان می‌دهند. همان‌گونه که می‌بینیم در میان ارزشهای اجتماعی، پابندی افراد به ارزش احترام به بزرگ‌ترها (میانگین ۲/۹) بالاترین مقدار و پس‌از آن ارزش احترام به دیگران (میانگین ۲/۸) است. همچنین ارزشهای پابندی به قانون و امانت‌داری با میانگین ۲/۶ و ارزشهای گذشت و فداکاری؛ شجاعت در حقیقت‌گویی و رعایت حقوق دیگران با میانگین ۲/۵ در رتبه‌های بعدی از حیث پابندی مردم قرار دارند. همچنین پابندی افراد به ارزشهای راست‌گویی و رعایت عدالت و انصاف و همچنین درستکاری و پرهیز از تقلب کمتر از حد متوسط میانگین و در رتبه‌های بعد قرار دارند.

مقایسه داده‌های مربوط به دو مقطع زمانی موردنظر نشان می‌دهد که میانگین نظر اشخاص در ارتباط با گویه راست‌گویی و پرهیز از دروغ‌گویی در سال ۱۳۹۳ نسبت به سال ۱۳۸۵ افزایش پیدا کرده و در مورد گویه درستکاری و پرهیز از تقلب ثابت مانده است؛ اما در سایر گویه‌ها از جمله رعایت امانت‌داری و گذشت و فداکاری، انصاف و عدالت و شجاعت در حقیقت‌گویی کاهش یافته است. ضمن آنکه از آنجایی که چهار گویه پابندی به قانون، رعایت حقوق دیگران، احترام به دیگران و احترام به بزرگ‌ترها میانگین در سال ۱۳۸۵ مورد سنجش قرار نگرفته است، میانگینی در مورد آنها وجود ندارد. همچنین مشاهده می‌شود که رعایت احترام به بزرگ‌ترها دارای بالاترین حد میانگین در بین تمامی ارزشهای اجتماعی است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جدول ۲۷- وضعیت فرهنگی و اجتماعی و سیاسی برحسب جنسیت و محل سکونت

بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	جنسیت	محل سکونت	
۲/۵۱	۲۱/۷۸	۵۱/۷۳	۱۵/۰۷	۸/۹۰	مرد	شهر	وضعیت فرهنگی جامعه نظیر عملکرد نهادهای آموزشی، دینی، ورزشی و...
۲/۴۸	۲۳/۶۸	۵۳/۶۳	۱۳/۰۲	۷/۱۹	زن		
۲/۰۸	۳۱/۹۳	۴۷/۱۳	۱۰/۸۹	۵/۹۸	مرد	روستا	
۳/۴۲	۳۲/۴۵	۴۹/۲۱	۹/۵۹	۵/۳۴	زن		
۲/۹۸	۲۴/۸۳	۵۰/۳۵	۱۳/۸۱	۸/۰۲	مرد	کل	
۲/۷۶	۲۶/۲۹	۵۲/۳۲	۱۲/۰۰	۶/۶۴	زن		
۱/۸۹	۲۱/۷۲	۵۱/۳۹	۱۷/۵۲	۷/۴۷	مرد	شهر	ارزیابی اجتماعی جامعه نظیر روابط میان مردم، همبستگی با هم و...
۱/۸۴	۲۳/۴۱	۵۳/۵۴	۱۵/۴۴	۵/۷۷	زن		
۳/۸۵	۳۲/۶۹	۴۶/۶۱	۱۱/۸۳	۵/۰۱	مرد	روستا	
۳/۱۷	۳۳/۳۱	۴۹/۲۲	۱۰/۵۶	۳/۷۴	زن		
۲/۴۸	۲۵/۰۳	۴۹/۹۵	۱۵/۸۱	۶/۷۳	مرد	کل	
۲/۲۴	۲۶/۳۵	۵۲/۲۵	۱۳/۹۹	۵/۱۷	زن		
۴/۳۹	۲۷/۰۷	۴۲/۸۳	۱۶/۶۸	۹/۰۲	مرد	شهر	وضعیت سیاسی جامعه نظیر فعالیت احزاب، امنیت، انتخابات و...
۳/۳۴	۲۷/۵۹	۴۶/۷۴	۱۵/۷۵	۶/۵۷	زن		
۵/۷۲	۷/۸۱	۳۶/۲۸	۳۷/۲۱	۱۲/۹۸	مرد	روستا	
۴/۰۷	۵/۹۴	۳۶/۰۰	۴۱/۷۹	۱۲/۱۹	زن		
۵/۴۲	۲۹/۸۵	۴۱/۱۴	۱۵/۵۶	۸/۰۳	مرد	کل	
۴/۱۲	۳۰/۱۰	۴۵/۲۷	۱۴/۶۹	۵/۸۲	زن		

جدول ۲۸- وضعیت اقتصادی و زیست محیطی برحسب جنسیت و محل سکونت

بسیار خوب	خوب	متوسط	بد	بسیار بد	جنسیت	محل سکونت	
۰/۸۵	۹/۵۱	۳۱/۴۴	۲۹/۹۳	۲۸/۲۷	مرد	شهر	وضعیت اقتصادی جامعه نظیر کار و اشتغال، امنیت اقتصادی و...
۰/۸۱	۹/۰۹	۳۲/۴۳	۳۰/۴۹	۲۷/۱۸	زن		
۱/۴۸	۱۴/۴۴	۳۴/۶۸	۲۹/۴۸	۱۹/۹۲	مرد	روستا	
۱/۲۱	۱۳/۹۴	۳۸/۰۴	۲۹/۱۸	۱۷/۶۲	زن		
۱/۰۴	۱۰/۹۹	۳۲/۴۱	۲۹/۸۰	۲۵/۷۵	مرد	کل	
۰/۹۳	۱۰/۵۴	۳۴/۱۰	۳۰/۱۰	۲۴/۳۳	زن		
۱/۹۸	۱۶/۸۸	۳۹/۳۵	۲۳/۲۹	۱۸/۶۰	مرد	شهر	وضعیت زیست محیطی جامعه نظیر فضای سبز، شلوغی، آلودگی هوا و...
۱/۸۲	۱۸/۲۸	۴۱/۰۹	۲۱/۵۰	۱۷/۳۲	زن		
۳/۲۸	۲۳/۱۱	۳۹/۹۶	۲۰/۴۲	۱۳/۲۳	مرد	روستا	
۲/۶۹	۲۴/۶۲	۴۲/۰۲	۱۹/۵۲	۱۱/۱۶	زن		
۲/۳۷	۱۸/۷۶	۳۹/۴۶	۲۲/۴۳	۱۶/۹۸	مرد	کل	
۲/۰۸	۲۰/۱۷	۴۱/۳۷	۲۰/۹۱	۱۵/۴۸	زن		

در جداول ۲۷ و ۲۸ توزیع درصد وضعیت فرهنگی جامعه نظیر عملکرد نهادهای آموزشی، دینی ورزشی، ارزیابی اجتماعی و همبستگی با یکدیگر، وضعیت سیاسی جامعه نظیر فعالیت احزاب، انتخابات و ... وضعیت اقتصادی نظیر کار و اشتغال و وضعیت محیطی نظیر فضای سبز، شلوغی و آلودگی هوا را بیان شده است. بر این اساس وضعیت فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست محیطی در حد متوسط ارزیابی گردیده است. به عبارت دیگر حدود ۵۰ درصد مردان و زنان ساکن شهر و روستا وضعیت فرهنگی جامعه را از لحاظ عملکرد نهادهای آموزشی، دینی و ورزشی در حد متوسط دانسته‌اند. میزان ارزیابی از وضعیت

اجتماعی و سیاسی جامعه به طور متوسط ۴۰ درصد بوده است. ۳۵ درصد مردان و زنان شهری و روستایی وضعیت اقتصادی جامعه را در حد متوسط ارزیابی کرده‌اند. در عین حال ۴۰ درصد مردان و زنان شهر و روستا وضعیت زیست‌محیطی را در حد متوسط دانسته‌اند. در واقع ارزیابی حد متوسط از وضعیت فرهنگی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی موضوعی فرهنگی در جامعه ایران است. بنابراین نارضایتی در بین جوانان نسبت به سالمندان زیاد بوده و هرچه به سمت بزرگسالی و سالمندی گام برداریم از نارضایتی کاسته می‌شود. بنابراین با توجه به اینکه در حال حاضر اکثریت جامعه در سنین میان‌سالی هستند نسبت به وضعیت فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی موضع حد متوسط اتخاذ کرده‌اند.

جدول ۲۹- توزیع آماره میانگین افراد برحسب ارزیابی وضعیتهای مختلف به تفکیک سال

میانگین		وضعیتها
۱۳۸۵	۱۳۹۳	
۳/۳	۳/۰	ارزیابی وضعیت فرهنگی جامعه نظیر عملکرد نهادهای آموزشی، دینی، ورزشی و...
۳/۲	۳/۰	ارزیابی وضعیت اجتماعی جامعه نظیر روابط میان مردم، همبستگی با هم و...
۳/۱	۳/۱	ارزیابی وضعیت سیاسی جامعه نظیر فعالیت احزاب، امنیت، انتخابات و...
۳/۲	۲/۳	ارزیابی وضعیت اقتصادی جامعه نظیر کار و اشتغال، امنیت اقتصادی و...
۲/۹	۲/۷	ارزیابی وضعیت زیست‌محیطی جامعه نظیر فضای سبز، شلوغی، آلودگی هوا و...

داده‌های مربوط به توزیع میانگین ارزیابی افراد از وضعیتهای مختلف را در جدول شماره ۲۹ مشاهده می‌نمایید. همان‌گونه که داده‌ها نشان می‌دهند مردم جامعه ایران وضعیت سیاسی (میانگین ۳/۱) کشور را نسبت به سایر وضعیتها بهتر ارزیابی کرده‌اند. همچنین پس‌از این وضعیت، ارزیابی ایرانیان از وضعیتهای اجتماعی و فرهنگی با میانگین برابر ۳/۰، در رتبه

دوم از نظر عملکرد قرار دارد، ضمن آنکه وضعیت زیست‌محیطی با میانگین ۲/۷ در جایگاه بعدی است. لازم به ذکر است که ارزیابی مردم از وضعیت اقتصادی نسبت به سایر وضعیتها با میانگین کمتر از حد متوسط (۲/۳) از همه ضعیف‌تر بوده است.

مقایسه آمار و ارقام مربوط به دو تاریخ مذکور نشان می‌دهند که اولاً به‌جز وضعیت سیاسی که ارزیابی مردم ایران در هر دو سال از این وضعیت یکسان بوده است، اما در مورد سایر وضعیتها، ارزیابی مردم در سال ۹۳ به افت نسبی نسبت به سال ۱۳۸۵ دچار شده است؛ ثانیاً اگرچه در سال ۹۳، مردم وضعیت اقتصادی را از سایر وضعیتها نامساعدتر ارزیابی کرده‌اند، اما در سال ۱۳۸۵، وضعیت زیست‌محیطی در نظر مردم جامعه وضعیت نامساعدتری داشته است. همچنین در مورد بهترین وضعیت، نظر مردم به این صورت است که در سال ۱۳۹۳، وضعیت سیاسی؛ و در سال ۱۳۸۵ وضعیت اجتماعی از نظر مردم ایران بهترین شرایط را دارا بوده است.

بحث

سرمایه اجتماعی به‌مثابه «مجموعه‌ای از شبکه روابط اجتماعی و هنجارهای حاکم بر کنش جمعی میان افراد و گروهها که توانایی کنشگران را برای برخورداری از منافع ناشی از این تعاملات افزایش می‌دهد» تعریف می‌شود که حاصل چرخه ارتباط متقابل چهار عامل: بده‌بستان، شبکه روابط اجتماعی، هنجارهای اجتماعی و کنش جمعی است. نکته قابل توجه در جامعه این است که آیا سرمایه اجتماعی می‌تواند میان دو جنس متفاوت باشد مطابق با نظر برخی صاحب‌نظران عواملی چون سن، نوع خانوار، سطح تحصیلات و اشتغال بر این تفاوت اثرگذار هستند علاوه بر آن نقش جنسیتی افراد متأثر از فرهنگ و هنجارهای اجتماعی نیز است به‌طوری‌که نتایج پژوهشهای پیشین نشان می‌دهد شبکه‌های اجتماعی زنان بیشتر بر دوستیهای نزدیک تأکید دارد درحالی‌که شبکه‌های اجتماعی مردان بیشتر در جهت

جامعه‌پذیری، فعالیتها و وظایف اجتماعی قرار دارد. نتایج نشان داد که سرمایه اجتماعی زنان بیشتر در فعالیتهای مشارکتی که حالت غیررسمی دارند، متمرکز است و آنها در امور مربوط به سلامت، آموزش و خدمات اجتماعی مشارکت داوطلبانه بیشتری دارند. درحالی‌که مردان در فعالیتهایی که بیشتر جنبه عام‌تری دارند مشارکت می‌کنند. به‌عنوان مثال کلوپ‌های ورزشی، احزاب سیاسی و اتحادیه‌های تجاری. این نتیجه در پژوهش حاضر نیز مورد تأیید قرار گرفته است.

همان‌طور که یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد زنان بیشتر درگیر فعالیتهایی هستند که جنبه غیررسمی دارد. این‌گونه فعالیتهای بیشتر حول‌وحوش دوستان و افراد خانواده است. همچنین زنان در فعالیتهایی که بر گروهی خاص متمرکز می‌کنند، مایل به مشارکت و همکاری هستند این یافته‌ها به‌خوبی نشان می‌دهد که جهان اجتماعی زنان بیشتر حول‌وحوش مسئولیتهای خانوادگی آنها می‌چرخد (کیان تاجبخش، ۲۰۰۵).

بر اساس نتایج حاصله در پیوند با شبکه‌های غیررسمی روابط، اعضای یک خانواده معمولاً مشکلات موجود در خانواده را مشکل خود تلقی کرده و درصدد حل آن با اتکا به اعضای خانواده بر می‌آیند. فعالیت جمعی افراد در درجه اول با اعضای خانواده، سپس با فامیل و خویشاوندان انجام می‌شود هم‌چنین رفت‌وآمد افراد در چارچوب خانواده و بستگان نزدیک یعنی فامیل و خویشاوندان صورت می‌گیرد. فعالیت جمعی افراد با دوستان، اهالی محله، همسایگان، همکاران و همشهریها بسیار ضعیف است و حتی زنان متأهل معمولاً همراه همسران خود در بین دوستان، همسایگان و همکاران رفت‌وآمد می‌کنند که به‌نوعی روابط فراخانوادگی را با تأکید بر خانواده انجام می‌دهند. به‌این ترتیب نتایج نشان‌دهنده غلبه سرمایه اجتماعی سنتی در جامعه است که در مقایسه با اشکال نوین از اهمیت بیشتری میان افراد برخوردار است.

درزمینه مؤلفه مشارکت و روابط انجمنی نتایج نمایانگر آن است که افراد علی‌رغم

احساس مسئولیت نسبت به سرنوشت فرزندان خود با انجمن اولیاء و مربیان همکاری محدودی دارند. در مقایسه فعالیت افراد در گروههای خیریه و مذهبی و ورزشی بیشتر از سایر گروهها به دست آمده است. به این ترتیب هر چه از دایره تعامل با خانواده و بستگان نزدیک فاصله می‌گیریم روابط و مشارکت در فعالیتهای محدودتر می‌شود که این مسئله نشانگر غلبه سرمایه اجتماعی درون‌گروهی در جامعه مورد مطالعه است. به طوری که شرکت در فعالیتهای جمعی دوستان، همکاران و همشهریها در مقایسه با خانواده بسیار پایین است.

بدیهی است همکاری با گروههای سیاسی یا علمی مستلزم داشتن اطلاعات سیاسی و حکومتی و قدرت تجزیه و تحلیل مسائل مملکتی است که افراد عادی ممکن است نتوانند در این زمینه مؤثر باشند. بر همین اساس با توجه به نگرش مردم به ویژه شهرها که عضویت در برخی گروهها را دارای تبعات منفی برای خود تلقی می‌کنند همکاری با گروههای سیاسی و صنفی بسیار پایین بوده است هم‌چنین عضویت در برخی از گروهها که جنبه تخصصی دارد و مستلزم داشتن برخی اطلاعات خاص است در حیطه افراد عادی قرار ندارد و این منجر به پایین بودن میزان مشارکت در روابط انجمنی است. این نتایج در مورد شوراهای نیز مصداق دارد. با غلبه سرمایه اجتماعی سنتی ضعف شکل‌گیری و مشارکت در گونه‌های نوین نظیر گروهها و انجمنها آشکار می‌شود به طوری که قوی‌ترین ابعاد سرمایه اجتماعی متعلق به عرصه‌های خانوادگی و خویشاوندی و ضعیف‌ترین مربوط به اعتماد و مشارکت در حوزه نهادها و عرصه‌های مدرن است.

به نظر می‌رسد سبک جدید زندگی شهرنشینی باعث شده افراد فرصتهای محدودتری برای باهم بودن داشته باشند و در مقایسه با گذشته کمتر با دیگران احساس دوستی و تعلق و یکی بودن نمایند بنابراین هر چه از دایره خانوادگی دور می‌شویم از احساس دوستی و تعلق و یکی بودن نیز کاسته می‌شود. این فاصله در فضای بزرگ‌تر جامعه به گونه‌ای دیگر خود را آشکار می‌سازد به طوری که اصول ارزشی چون امانت‌داری، راست‌گویی، عفو و بخشش،

انصاف و عدالت و ... از سوی شهروندان در حد متوسط رعایت می‌شود باین‌وجود در جامعه مورد مطالعه همچنان نسبت به هم‌نوعان خود احساس مسئولیت دارند. در مجموع با توجه به میزان سرمایه اجتماعی در جامعه، تفاوت جنسیتی میان زنان و مردان می‌توان گفت مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده سرمایه اجتماعی به‌طور یکسان محقق نشده است این نتیجه نکات قابل‌تأملی را پیش روی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در راستای ارتقای سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن از جمله بهبود سلامت روانی و اجتماعی قرار می‌دهد.

ملاحظات اخلاقی

مشارکت نویسندگان

تمامی نویسندگان در نگارش تمامی بخشهای این مقاله مشارکت فعال داشته‌اند.

منابع مالی

این مقاله بخشی از نتایج یک طرح پژوهشی تحت عنوان «پیمایش ملی سنجش سلامت روان و سرمایه اجتماعی ایران در سال ۱۳۹۳» است که با حمایت مالی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی به انجام رسیده است.

تضاد منافع

بنا بر اظهارنظر نویسندگان، در این مقاله هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

اخلاق در پژوهش

محققین در این پژوهش کلیه اصول اخلاق در پژوهش را در تمامی مراحل رعایت کردند.

- Abdolahi M. (2008). Measurement and Analysis of Social Capital in Iran Problems and Solutions. *Quarterly Journal of Social Sciences*, 14(38.39): 30-57 (in Persian)
- Abdolahi M and Mousavi M. (2007). Social Capital in Iran: Current Status, Prospect, and Feasibility. *Social Welfare Quarterly*, 6 (25) :195-234 (in Persian)
- Bourdieu P. (1986). *The Forms of Capital*, in J richardson (ed.) Hand-book of Theory and Research for the Socioligy of Education. NewYork: Green Wood
- Chalabi M. (1999). *The Sociology of Order: Theoretical Description and Analysis of Social Order*. Tehran: Ney Publication; (in Persian)
- Coleman J.(1994). *Foundation of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press
- Coleman J. (1988). Social Capital in the Creation of Human Capital. *The American Journal of Sociology*, 94: 95-120
- Firoozabadi A and Imani Jajarmi H. (2007). Social Capital and Socio-Economic Development in Tehran's 22 Municipal Districts. *Social Welfare Quarterly*, 6 (23) :197-224 (in Persian)
- Fukuyama F. (2006). *The End of Order: Social Capital and its Preservation*. Translated by Tavasoli Gh, Tehran: Hekayat-e Ghalam-e Novin Publication; (in Persian)
- Ghafari Gh and Ownegh N. (2006). Social Capital and Quality of Life. *Journal Iranian Social Studies*, 1 (1): 159-199 (in Persian)
- Ghanei Rad M and Hosseini F. (2005). Values, Relationships Network, and Participation in NGO's (Experimental Study among Youth in Tehran). *Iranian Journal of Sociology*, 6(3): 97-123 (in Persian)
- Global Data Lab. (2017). *Subnational Human Development Index*. Available on the website: <https://hdi.globaldatalab.org/areadata/shdi/>.
- Mousavi M. (2019). *Results of the National Social Capital Measurement Plan: Research Findings of 2006; Results by provinces*. Volume I. Planning and Budget Organization of Islamic Republic of Iran; Tehran: Moka'ab Publication;
- Mousavi M and Alipour P. (2012). *Deliberation on Social Capital Theory in Sociology*. Tehran: Jeme'e Shenasan Publication; (in Persian)
- Mousavi, M and Shiani M. (2015). Social Capital and Social Health: *Concepts and Approaches*. Tehran: Agah Publication; (in Persian)

- Piran P, Mousavi M, and Shiani M. (2007). Conceptual Framework and Conceptualization of Social Capital (With an emphasis on the Iranian situation). *Social Welfare Quarterly*, 6 (23) :9-44 (in Persian)
- Putnam R. (1995). Bowling Alone: America's Declining Social Capital. *Journal of Democracy*, 6 (1): 65-78
- Putnam R. (2001) *Making Democracy Work: Civic Traditions In Modern Italy*. Translated by Delforouz M. Tehran: Salam Newspaper Publication; (in Persian)
- Rafipoor F. (1999). *Social Anomie: a study of potential for anomie in Tehran*. Tehran: Soroush Publication; (in Persian)
- Ritzer G. (1995). *Modern Sociological Theory*. Translated by Solasi M, Tehran: Elmi Publication; (in Persian)
- Shiani M, Mousavi M and Madani Ghahfarrokhi S. (2009). Social Capital among the Youth in Iran. *Iranian Journal of Sociology*, , 10(3): 57-84 (in Persian)
- Sotoudeh H. (1993). *Social Pathology (Sociology of Deviations)*. Tehran: Avaye Nour Publication; (in Persian)
- Tajbakhsh K. (2005). *Social Capital: Trust, Democracy and Development*. Translated by Khakbaz A and Pouyan H. Tehran: Shirazeh Publication; (in Persian)
- Tavasoli Gh. (2003). *Social Participation*. Tehran: University of Tehran Publication; (in Persian)
- Zahedi Mazandarani M. (2003). *Development and Inequality*. Tehran: Maziar Publication; (in Persian)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی